

Megaron

<https://megaron.yildiz.edu.tr> - <https://megaronjournal.com>
DOI: <https://doi.org/10.14744/MEGARON.2022.90592>

MEGARON

Makale [Article in Turkish]

Çevresel kent kimliği üzerine mekânsal bir okuma: Kültürel miras olarak pulların kent belleğindeki yeri

Yelda DURGUN ŞAHİN*

*Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü
Şehircilik Anabilim Dalı, Adana, Türkiye*

Department of Architecture, Adana Science and Technology University Faculty of Architecture and Design, Adana, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

Makale Hakkında

Geliş: 11 Ekim 2021
Revizyon: 19 Temmuz 2022
Kabul: 27 Temmuz 2022

Anahtar sözcükler:

Analitik hiyerarşi süreci yöntemi;
çevresel kimlik; kentsel imaj;
kentsel kimlik; kent pulları

ARTICLE INFO

Article history

Received: 11 October 2021
Revised: 19 July 2022
Accepted: 27 July 2022

Key words:

AHP method; environmental
identity; urban image; urban
identity; city postage stamp

A spatial reading on environmental urban identity: The place of stamps as cultural heritage in urban memory

EXTENDED ABSTRACT

Türkiye is a unique country with its natural beauties, historical and archaeological heritage, socio-cultural life. Each of these characteristics gives a local urban identity for each city. The Great Country Cities series of postage stamps in the Republic of Türkiye belonging to 67 cities showing the photographs of the cities were printed between 1958-1960. Stamps as an inventory and a tool for urban memory express our national identity. By creating stamp illustrations that show the natural and artificial environment of cities, they have become a visual communication tool that allows cities to be promoted and reach a wide audience.

In this study, which is about environmental identity analysis, it is selected the Great Country Cities series of postage stamp to study the perception of the city of the photographer(s). The intuitive approach of the photographer while photographing the urban environment has led to the promotion of cities by reaching large audiences through stamps. This study aims to reveal the perception of the urban environment that influences these artists' decisions when photographing cities. Therefore, the study is carried to determine the environmental identity components and image elements of the urban area on the city stamps. Thus, the perception of the city by the artist who photographs cities would be revealed.

This study evaluated the artist's perception when these stamps were photographed. There are three stages to the study. In the first stage, the city stamps are grouped regionally and the environmental identity elements are analysed according to the city image components. In the second stage, the Analytical Hierarchy Process (AHP) method is used to determine the weights of the criteria constituting the environmental identity. At the third stage, the perception of urban identity (environmental) that the artist/artists who photographed cities wanted to emphasise about that cities were evaluated comparatively with weighted criteria. At the end of the study, it is seen that the environmental urban identity perception has regional differences, and the image elements of the cities are revealed. When the regional analysis findings were compared with the AHP method; It is seen that the order of the criteria weights of the artificial environment components and the order of the graphical reading (findings obtained in accordance with the Gestalt theory and Lynch city image component analysis) findings, which are considered regionally, are the same. When the natural environmental components are examined regionally; in all regions,

*Sorumlu yazar / Corresponding author

*E-mail adres: ydurgunshahin@atu.edu.tr

Published by Yıldız Technical University Press, İstanbul, Turkey

Copyright 2022, Yıldız Technical University. This is an open access article under the CC BY-NC license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

geographical features are the first element that comprises the environmental identity, followed by natural vegetation, and finally by water. When the artificial environmental components are examined regionally; in all regions, urban image element make up the first component of environmental identity, followed by urban masses and urban transportation network. It is seen that urban void is the least perceived artificial environmental component in all regions. As a result, regional differences are seen in environmental identity perception. Moreover, as environmental conditions change in different cities, the same component affects identity formation at different rates and has varying effects on people. Thus, studying environmental identity requires evaluation of the natural environment in conjunction with the artificial environment because they are inseparable.

According to the study's outputs that natural and artificial environmental components need to be evaluated holistically in urban identity studies. It is demonstrated that the perception of identity, which is intangible data, can be measured by used method. In terms of supporting the results of the regional analysis, the use of the AHP method in evaluating environmental identity is regarded positively. Stamps serve as an urban memory tool, conserving a historical era and cultural heritage as documents. This study is important because it introduces the components that reflect the past urban identities of the 67 cities studied. It is known that there are changes in the identities of these cities with the different historical layers and environmental variables they have today. Thus, the city postage stamp as urban memory tool is an effective inventory of preserving and recording urban identity information of the historical cities that describing a era.

ÖZ

Kent pulları, ait oldukları ülkenin kültürel, sosyal, ekonomik, tarihsel, turistik, mimari gibi çok çeşitli ulusal kimlik değerlerini yansıtan ve kentlerin tanıtılmasında etkin rol alan önemli tarihsel belgelerdir. Pullar, üzerlerindeki yapı, eser, konu, tema gibi bilgiler aracılığı ile bir kentin, bir ülkenin tarihini nitelemektedir. Bu çalışmanın konusu, 1958-1960 yılları arasında basılmış olan Türkiye'nin 67 vilayetine ait "Büyük Memleket Şehirleri" posta pullarının, kent ve mimari ölçekte yansıtmak istediği çevresel kimliği anlamaya çalışmaktır. Çalışma kapsamında, pulların resmedildikleri tarihteki sanatçının imgelem alanındaki kentsel çevrede kimlik algısı ele alınmıştır. İmgesel özellik gösteren öğeler, çalışmanın kavramsal ve kuramsal yaklaşımında ortaya koyulan yapay ve doğal çevre kimlik bileşenleri kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışma üç temel aşamada kurgulanmış, birinci aşamada pullar, bölgesel olarak gruplandırılmış ve üzerinde mekânsal okuma gerçekleştirilmiştir. İkinci aşamada, çevresel kimliği oluşturan kriter ağırlıklarının belirlenmesi için analitik hiyerarşi süreci yöntemi kullanılmıştır. Üçüncü aşamada, vilayetlerin yansıtmış olduğu kent kimliği (çevresel) algısı, sayısallaştırılan veri setlerinin birlikte değerlendirilmesi ile bölgesel olarak yorumlanmıştır. Çalışmanın sonunda çevresel kimlik algısının, bölgelere göre farklılıklara sahip olduğu görülmüştür. Değişen çevre koşullarıyla aynı bileşenin farklı bir kentte, insan üzerinde bıraktığı etkinin değiştiği ve kimlik oluşumunu farklı oranlarda etkilediği görülmüştür. Soyut bir veri olan kimlik algısının, seçilen yöntemler ile ölçülebilir nitelikte olduğu ortaya koyulmuştur. Ayrıca pullar, üzerinde yer alan kent resimleri ile tarihsel bir dönemi ve kültürel mirası yansıtmaları nedeniyle, kent belleği aracı olarak korunması gereken belge niteliği taşımaktadır.

Atıf için yazım şekli: Durgun Şahin Y. A spatial reading on environmental urban identity: The place of stamps as cultural heritage in urban memory. *Megaron* 2022;17(3):461–485. [Article in Turkish]

GİRİŞ

Türkiye'de 1950'li yıllarda başlayan ve sonraki on yıl içerisinde giderek artan köyden kente göç ve plansız şehirleşme, sosyal, ekonomik, politik güç gibi bazı faktörler, kent kimliğinde geri dönüşü olmayan birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Kentlerin içerisinde yaşayan toplumların değişmesi ve yeni etkileşim alanlarının ortaya çıkması ile kentlerin kendi coğrafyasına ait yerel kimlikler değişmeye başlamıştır. Kentsel çevreyi büyük oranda etkilemiş olan bu değişim, her bir kent için farklı etkiye sahip olmuştur. 1950 ve 1960 yılları arasında yaşanan bu değişim, kentlerde farklı çevresel kimlik öğelerinin ön plana çıkmasına ve mevcut kimlik algısının kaybolmaya başlamasına yol açmıştır.

Bu nedenle kentsel çevrede yaşanan bu değişiklikleri tanımlamak gerekir. Bu tanımlama çok farklı materyal ve yöntemlerle ele alınabilir. Tanımlamadaki ortak nokta ise zamana dayalı bir perspektif içinde ele alınması gerektiridir. Bir dönemin karakteristiğini oluşturan, bir dönemi

tarifleyen bu alanlar kentin bir parçasını oluşturur. Kentin zaman içindeki değişimi ile kent bazı parçalarını kaybedebilir. Bu nedenle kentin belleğinde yer alan bu parçaları kente ait çeşitli materyaller üzerinden okuyabiliriz. Kentin hafıza nesnesi olan ve kentin bir döneme ait kimlik öğelerini yansıtan araçlardan biri de kent pullarıdır. Tarihsel bir belge olarak değerlendirilen pullar üzerinde yapılmış olan mekânsal okumada kentin kimlik öğelerinden yararlanmamız gerekir.

Kent kimliği, kenti gözlemleyen birey ve toplumun algısını yansıtan bir niteliğe sahip (Tavakoli, 2010) olması açısından, bu dönemin anlaşılması için kimlik algısının çözümlenmesi gerekir. Algı ise bir mekân ve zamanda gerçekleşmektedir (Atıcı ve İnceoğlu, 2020). Mekân ve kimlik arasındaki ilişkinin, belirli bir zaman aralığını kapsayacak şekilde çözümlenmesi için, fiziksel çevre algısı ve mekânsal temsillerin araştırılmasına ihtiyaç duyulur. Farklı kültürel deneyimlere sahip toplumların, farklı mekânsal düzenlemeler ile oluşturdukları bir dönemi tarifleyen kentlerin,

değişen ifade biçimlerini tanımlayabilmek ya da sistematik bir biçimde değerlendirebilmek için kenti gözlemleyen kişilerin deneyimlerinden faydalanmak gerekmektedir (Ringas ve ark., 2011). Bu deneyim ile ortaya koyulmaya çalışılan fiziksel çevre algısı, sözlü tarih görüşme yöntemi ile tariflenebileceği gibi envanterler üzerinden mekânsal okuma yöntemi kullanılarak da tanımlanabilmektedir.

Bu doğrultuda çalışmanın çıkış noktası, 1960 Türkiye'sini oluşturan 67 vilayete ait çevresel kimlik değerlerinin tanımlanması olarak belirlenmiştir. Kentsel mekân ve kent kimliği arasındaki ilişkinin çözümlenmesi, bir döneme tanıklık eden ve çalışmada envanter aracı olarak seçilen kent pullarının, kent belleğindeki yeri üzerinden ele alınmıştır. Ulusların kimlik ve imajlarını yansıtan pullar bu çalışmada, bir dönemin çevresel kimlik öğelerini okumak için kullanılmış olması ile, özgün envanter kullanımı açısından diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

Türkiye, doğal güzellikleri, tarihi ve arkeolojik mirası, sosyokültürel yaşamıyla eşsiz bir ülkedir. Bu özellikler her bir kentimiz için zengin bir kimlik oluşturmakta ve güçlü bir kentsel imaj kazandırmaktadır. Altmış yedi vilayete ait *Türkiye Cumhuriyeti Büyük Memleket Şehirleri* serisi pulları, 1958-1960 yılları arasında basılarak, kentlerin çevresel kimliğini, doğal ve yapay çevre değerlerini pul illüstrasyonu aracılığıyla yansıtarak, kentlerin tanıtılmasını ve geniş kitlelere ulaşmasını sağlayan görsel iletişim aracı olmuşlardır.

Sanat eseri, iletişim aracı, tarihi ve kültürel değerlerimizi yansıtan birer bilgi kaynağı olan pullar, birçok ülkenin milli kütüphanesinde yer alarak gelecek nesillere aktarılacak istenen kültürel miras olarak da kabul edilmişlerdir (Stephen, 2009; Kumar ve Ramesh, 2009; Basar, 2015). Yapılan çalışmalarda, pulların kültürel miras olarak değeri dışında, eğitim aracı, ekonomik gelişmeye sunduğu katkı ve pul endüstrisi başlıkları altında da ele alınmış olduğu görülür (Libera, 2020). Orta Doğu çalışmalarını içeren küratörler tarafından hazırlanmış bir yazıda ise silahlı çatışma altında zarar gören ulusların kültürel miras alanları için tarihsel belge niteliği taşıması açısından önemi vurgulanmıştır (Morel, 2018).

Çok yönlü özelliğiyle kültürel çeşitliliği niteleyen ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan pullar, 2013 yılından günümüze Ankara PTT Pul Müzesi'nde sergilenmektedir. 1933-1934 yıllarında mimar Clemens Holzmeister tarafından neo klasik üslupta inşa edilmiş olan bu yapı, Türkiye Cumhuriyeti'nde kurulan üçüncü banka olma özelliğindeki Emlak ve Eytam Bankası binasının yeniden işlevlendirilmesi ile müzeye dönüştürülmüştür. Çalışmaya konu olan Büyük Memleket Şehirleri pulları, Helio-Gravür tekniğinde basılarak dönemin 67 vilayetine ait büyük bir koleksiyona ulaşmıştır.

Basımı yapılan kent görsellerine ait fotoğrafların kim ya da kimler tarafından çekildikleri bilinmemektedir.¹ Sanatçıların kentsel çevreyi fotoğraflarken sezgisel yaklaşımları, pullar aracılığıyla geniş kitlelere ulaşarak kentlerin tanıtımının yapılmasına öncü olmuştur. Bu sanatçıların kentleri fotoğraflarken vermiş oldukları son kararı etkileyen, kentsel çevreyi algılama biçimlerinin ortaya koyulması, çalışmanın yöntemini seçmek için temel çıkış noktasını oluşturmuştur. Bu doğrultuda 67 vilayetin çevresel kimliğini tanımlayabilmek için, nitel gözlemlere dayanan karakteristik öğeleri objektif olarak değerlendirebilecek bazı nicel yöntemlerin kullanılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Çalışmada ele alınan temel problemi çözmek için, yansıtılan kentsel çevrede mekânsal ve grafiksel okuma yöntemi uygulanmıştır. Grafiksel okumanın analiz edilmesinde, Gestalt teorisi ve Lynch tarafından geliştirilen kent imgesi bileşen analiz yöntemi kullanılmıştır. Pullar üzerinde yer alan çevresel kimlik öğelerinin yakınlık, benzerlik, süreklilik ve kapalılık durumları değerlendirilmiştir. Benzer öğeler analiz edilmiş, süreklilik gösteren doğal ve yapay çevre özellikleri tespit edilmiş, yakınlık gösteren kent imge elemanları belirlenmiş ve kapalılık gösteren sınır öğeleri analiz edilerek her bir pul üzerinden değerlendirilmiştir.

Bu öğelerin analiz sonuçlarını karşılaştırmak için, kimliği oluşumunda eşit etkiye sahip olmayan her bir öğenin ağırlıklarının hesaplanmasına ihtiyaç duyulmuştur. Kent çevresel kimliğinin ölçülebilir olarak değerlendirilmesi için, çoklu karar verme tekniklerinden, analitik hiyerarşi süreci (AHP) yöntemi uygulanmıştır. Bu çalışma, envanter aracı olarak kent pullarının, kent belleğindeki yeri ve değerini aktarması ile literatüre özgün katkı sunmaktadır. Bu kapsamda değerlendirilmesi açısından, yerel ve uluslararası literatürde bir kaynak aracı olarak gelecek çalışmalara yön verebilecek niteliktedir. Aynı zamanda, kent kimliğinin belirlenmesinde AHP yönteminin kullanıldığı sayılı örnekler arasındadır. Bu çalışma ile 1960 Türkiye'sinin çevresel kimlik değerleri, kuramsal teorilerle birlikte analitik bir bakış açısıyla ele alınarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu analizler, kentler için bölgesel karşılaştırmalı değerlendirmeye olanak sağlamış ve çevresel kimliğin oluşumunda imgesel değerler ortaya koyulmuştur.

ÇEVRESEL KENT KİMLİĞİ VE LİTERATÜRDEKİ YERİ

Bu bölümde çevresel kent kimliğinin ele alınıp biçimindeki düşünsel arka plan ve literatürdeki yeri anlatılmıştır. Çevresel kent kimliği ve kentsel mekân arasındaki ilişkinin sorgulanmasında, mekânsal ve grafiksel okuma yönteminin nasıl çalıştığı, seçilmiş olan algı tipolojisinin çalışma ilkesi ve literatürün kentsel mekânı anlamak için ne tür olanaklar sunduğu değerlendirilmiştir.

¹ 24.03.2021 tarih 87366 sayılı yazılı dilekçe ile Büyük Memleket Şehirleri Posta Pullarının çizerleri T.C. Posta ve Telgraf Teşkilatı A.Ş. Değerli Kağıtlar Daire Başkanlığı'na sorulmuş, şehirleri fotoğraflayanlar hakkında bir bilgiye sahip olmadıklarını belirten 31.03.2021 tarih 5371 sayılı dilekçe ile cevaplanmıştır.

Kente ait mekân, doğal, ekonomik, yönetsel, sosyokültürel bileşenler ile bu bileşenlerin birbirleriyle olan etkileşimleri sonucu meydana gelmektedir. İnsanoğlunun, yaşadığı mekânla kurmuş olduğu fiziksel ve anlamsal bağlar, bu mekânlara kimlik kazandırmaktadır. Diğer bir anlatımla kente ait kimlik kavramının oluşumu insan ve mekânın ilişkisinden temel almaktadır.

Kimlik kavramı, bir kişinin ya da nesnenin ayırmsanabilir karakteri ya da özelliği (Webster's Ninth New Collegiate Dictionary, 1983) olarak tanımlanır. Ünügür (1996) ise kent kimliğini, bir kenti en iyi tanımlayan ve onu diğerlerinden ayrı kılan bileşenlerden oluşan bir bütünün temsili olarak tanımlar (Ünügür, 1996). Kent kimliği, içerisinde mekânsal kimliği barındırır ve Lynch (1981)'e göre, bir yerin diğer yerlerden ayrılarak okunabilmesini ya da insanlar için anlamlı hale gelmesini sağlayan nitelikler bütünü olarak tanımlanır (Lynch, 1981). Bu anlamsal fark, çevre ve insan arasındaki sürekli ve karşılıklı etkileşim (Yaldız ve Büyüksahin, 2017) sonucu meydana gelmektedir. Mekânsal kimlik kavramı 1970'li yıllardan bu yana çeşitli araştırmacılar (Proshansky, Fabian ve Kaminof, 1983; Sarbin, 1983; Feldman, 1990) tarafından geliştirilmiş ve yapılan çalışmalar genellikle biçime odaklanmıştır. Mekânsal kimliği somutlaştıran fiziksel çevre, kentsel doku ve mimarlık ürünlerini kapsamaktadır.

Rapoport, bir çevrenin algılanması için o çevrenin bilinmesi ve değerlendirilmesi, duyu organları ile hissedilmesi gerekliliğinden bahseder. Çevrenin algılanmasını, o çevrenin niteliklerinin tanınması sonucunda, seçim yapma ve karar verme süreci (Rapoport, 1977) olarak tanımlar. Çevreyi algılama biçimi insandan insana farklılaşır. Algı üzerine yapılmış çalışmalarda (Aliağaoğlu, 2007; Bunting ve Guelke, 1979) farklılaşmanın, kişilerin sosyokültürel altyapısı, eğitim, bilinçlenme düzeyi ve ilgi alanlarındaki çeşitlilikten kaynaklandığı anlaşılır. Lynch yapmış olduğu çalışmada (Lynch, 1960), kentlerin ve yerleştikleri çevrenin, doğal ve yapay çevreye ilişkin tüm bileşenlerinin insanların o çevreyi algılamalarında büyük etkiye sahip olduğunu savunmuştur. Bu durumda kentsel imajın beş elemanı olarak tariflediği yollar, kenarlar, kesimler, kavşaklar ve nirengi noktalarının

(Lynch 1960) da içinde bulunduğu kentin fiziksel şeklinden etkilenmekte olduğu söylenebilir. Karşılıklı etkileşimde olan bu durumun algılanması sonucu oluşan baskın etki ise o kente ait imgesel varlığı tanımlar. İmgesel varlık, yapıların mimarlık özelliğini (Bilsel, 1999) tanımlayan yapı çevreye ait olabileceği gibi doğal çevresel değerlerle de tariflenebilir. Joedicke (Joedicke, 1985) ve Altan (Altan, 1992) karma mekâna (doğal ve yapay çevrenin birlikteliği) ait görüşleri ile mekânı sınırlandıran bileşenlerin önemine vurgu yapar. Bu vurgu sınırlandırılmamış mekânın algılanamaz oluşunu ve kentsel çevre içerisinde yer alan sınırların, yapay ya da doğal çevre bileşenlerinden oluşabileceğini ifade eder. Bu nedenle, karma mekâna sahip olan kentsel çevrenin birlikte ve bütüncül olarak değerlendirilmesine ihtiyaç duyulur. Bütüncül değerlendirme yaparken çevreyi algılama biçimimiz önemli bir unsur olarak karşımıza çıkar. Algıya yönelik çalışmalar yapan ve Gestalt kuramı² ile ilgilenen psikologlar, bir şeklin algılanmasını sağlayan çeşitli etkenlerden söz etmişlerdir. Bu etkenler, yakınlık, benzerlik, süreklilik, kapalılık ve ortak yön ilkeleri ile insanların çevrelerinde algıladıkları cisimleri, belleklerinde organize etmeleri ile formüle edilmektedir. Bu ilkelerin temel çalışma prensipleri; bir çevreyi algılarken benzer özellik gösteren parçaların bir bütün olarak algılandığı, objelerin yakın ve sürekli olmasının algıyı artırdığı, obje ile bütün arasındaki sınırların ise algıyı değiştirdiği yaklaşımı ile açıklanır. Gestalt teorisi, kentsel çevredeki odak noktasını oluşturan ilkeler doğrultusunda, görüş alanında yer alan doğal ve yapay çevre öğelerini gruplayabilme başarısını ortaya koyar. Gruplanan öğeler arasında farklılaşan baskın karakterler ise kentin imaj ögesini tanımlar. Kuramın bu çalışmada kullanılması ise pul aracılığıyla bizlere iletilen kentsel çevreye ait kimlik bileşenlerini gruplayabilmek ve mekânı tekrar okuyabilmek olarak tanımlanabilir. Bu çevresel özelliklere ait kimlik bileşenleri yapılan literatür araştırması sonucunda Tablo 1'de bir araya getirilmiştir.

Ünlü, yapay çevreye dayalı kent kimliğini oluşturan bileşenlerin biçim, konum, kullanım türü ve anlamlarını birbirinden ayırmanın oldukça güç olduğunu belirtir (Ünlü, 2017). Burada yapılmak istenen vurgu bileşenlerin ayrı değerlendirilmesi değil her bir ögenin kendi çevresi içerisinde

Tablo 1. Çevresel kimlik bileşenleri

Doğal Çevre Değerleri (Ocakçı, 1994; Liggett ve Perry, 1995; Ünügür, 1996; Topçu, 2011)	* Coğrafi özellikler - İklim - Topoğrafik özellikler	* Doğal bitki örtüsü * Fauna	* Su ögesi * Jeolojik özellikler
Yapay Çevre Değerleri (Ocakçı, 1994; Liggett ve Perry, 1995; Bilsel, 1999; Lynch, 1960; Ünügür, 1996 Topçu, 2011)	* Kentsel doluluklar - Binalar/yapılar * Kentsel boşluklar - Meydan - Park - Bahçe	* Kentsel ulaşım ağı - Yollar - Sokaklar - Caddeler * Kent imge elemanları - Anıtlar	- Çeşmeler - Kentsel panorama - Kentsel silüet - Mimari miras ürünleri - Kentsel bölge

² Gestalt prensip sınıflandırması fikri Max Wertheimer tarafından 1923 yılında ortaya atılmıştır. Max Wertheimer, Wolfgang Kohler ve Kurt Koffka çoğu sınıflandırma yasasını görsel algı çalışması aracılığıyla 1930'lu ve 1940'lı yıllar boyunca formüle etmişlerdir.

birlikte değerlendirilmesi gerekliliğidir. Çünkü kent, içinde yer aldığı doğal yapıdan (coğrafya, iklim, topoğrafya), toplumun yaşam biçiminden ve sosyal yapısından etkilenirken, şekillenen yeni yapı çevre de kentin doğal yapısını etkilemekte ve değiştirmektedir. Karşılıklı etkileşim halinde olan kimlik bileşenleri ve birbirleri ile olan ilişkileri literatürde çok sayıda ampirik ve teorik çalışmalarla ele alınmıştır. Çalışma sınırları içerisinde, kent kimliğinin yapay ve doğal çevre bileşenlerine odaklanan çalışmalar, Türkiye kentleri ve diğer dünya kentleri olarak iki aşamada incelenmiştir.

Türkiye kentlerinin incelendiği literatüre bakıldığında Ankara (Güneş ve Şahin, 2018), Antakya (Kaypak, 2010), Artvin (Turgut ve ark., 2012); Balıkesir (Güler ve ark., 2016), Denizli (Erdoğan ve Akay, 2018), Eskişehir (İlgar, 2008), Kahramanmaraş (Kısakürek, 2018), Kocaeli (Ayyıldız ve Ertürk, 2017), Konya (Deniz, 2004; Topçu, 2011), İstanbul (Erkök, 2002; Önem ve Kılınçaslan, 2005; Kutlu ve ark., 2011), İzmit (Ayyıldız ve Ertürk, 2017), Mersin (Selvi Ünlü, 2017), Trabzon (Zorlu ve ark., 2010; Bayramoğlu ve Özdemir, 2012), Samsun (Oktay, 2017), Siirt (Aktaş, 2016) ve Konya (Yaldız,

Tablo 2. Türkiye kentlerine ait yapılmış çalışmalarda kullanılan materyal ve yöntem

Türkiye Kentleri	Çevresel Kimlik Bileşenleri																										
	Doğal çevre bileşenleri									Yapay çevre bileşenleri									Hibrit çalışmalar								
	Yöntem ve materyal									Yöntem ve materyal									Yöntem ve materyal								
	a	b	c	d	e	f	g	h	ı	a	b	c	d	e	f	g	h	ı	a	b	c	d	e	f	g	h	ı
i	j	k	l	m	n	o	ö	p	i	j	k	l	m	n	o	ö	p	i	j	k	l	m	n	o	ö	p	
Erkök, 2002																			✓		✓	✓	✓				
																				✓		✓					✓
Deniz, 2004									✓			✓	✓	✓			✓										
									✓			✓					✓										
İlgar, 2008																			✓		✓	✓	✓				✓
																		✓	✓		✓						✓
Kaypak, 2010									✓																		
Zorlu ve ark., 2010																			✓		✓	✓					
																			✓		✓						
Topçu, 2011									✓			✓	✓	✓			✓										
									✓			✓					✓										
Kutlu vd., 2011									✓			✓	✓														
									✓			✓	✓														
Bayramoğlu ve Özdemir, 2012									✓			✓		✓			✓										
									✓		✓		✓				✓										
Turgut ve ark., 2012	✓			✓		✓																					
		✓		✓			✓																				
Yaldız ve ark., 2014									✓	✓	✓	✓															
									✓	✓	✓	✓															
Ayyıldız ve Ertürk, 2017																			✓		✓						
																			✓	✓	✓	✓					
Oktay, 2017																			✓		✓						
																			✓	✓	✓						
Ünlü Selvi, 2017																			✓	✓	✓	✓					✓
																			✓	✓	✓	✓	✓				
Erdoğan ve Akay, 2018																			✓	✓	✓	✓					
																			✓	✓	✓	✓					
Güneş ve Şahin, 2018																			✓	✓					✓	✓	
																			✓	✓							
Kısakürek ve Beyazıt, 2018																			✓		✓	✓					
																			✓		✓	✓					
Önem ve Kılınçaslan, 2005																			✓		✓	✓	✓				
																			✓	✓	✓	✓					

a: Literatür taraması, b: Gözlem, c: Görsel analiz, d: Mekânsal okuma, e: Anket çalışması, f: Mekânsal analiz, g: AHP yöntemi, h: İstatistiksel analiz, ı: Sözlü tarih yöntemi, i: Kent planları, j: Kent haritaları, k: Siliyetler, l: Kent fotoğrafları, m: Kartpostallar, n: Pullar, o: Topoğrafik haritalar, ö: Minyatür, p: Anket verileri. AHP: Analitik hiyerarşi süreci.

Aydın ve Sıramkaya, 2014) kentleri, kent kimliği araştırmalarında incelenen kentler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentsel çevrede biçime odaklanan çalışmalar yapay çevre ile doğal çevrede kimlik üzerine odaklanmıştır. Yapay çevreyi bir imaj ögesi olarak değerlendiren çalışmalar (Kaypak, 2010; Topçu Deniz, 2004; Yıldız, Aydın ve Sıramkaya, 2014; Kutlu ve ark., 2011; Bayramoğlu ve Özdemir, 2012) bulunmasına rağmen doğal çevrede biçime odaklanarak kimlik öğelerini değerlendiren çalışmalar sayılıdır (Turgut ve ark., 2012). Ancak çalışmaların çoğu her iki ögeyi birlikte değerlendirmiş olmakla birlikte çalışma içerisinde yapay çevre bileşenlerine, doğal çevre bileşenlerinden daha fazla yer verilmiş olduğu görülür (Erkök, 2002; Selvi Ünlü, 2017; Erdoğan ve Akay, 2018; Güneş ve Şahin, 2018; İlgar, 2008; Ayyıldız ve Ertürk, 2017; Zorlu ve ark., 2010; Oktay, 2017; Kısakürek ve Beyazıt, 2018). Toplumun inanç sistemi, yaşam biçimi, etnik kökenleri gibi tarihsel, dinsel ve sosyokültürel geçişinin ön plana çıktığı çalışmalarda, toplumun kültürel birikiminin, kent kimliğinin şekillenmesinde önemli rolü olduğu belirtilmektedir (Kaypak, 2010; Güler, Şahnagil ve Güler, 2016; Aktaş, 2016). Ayrıca görsel algılamaya üzerine, biçime odaklanan çalışmalar dışında, duyuşsal kimlik algısını ses, ışık ve koku faktörü üzerinden değerlendiren, derleme niteliğinde bir çalışma kent kimliğini değerlendirmek için farklı bir bakış açısı sunmaktadır (İşeri ve Bilen, 2019).

Biçimsel değerlendirmeye odaklanan çalışmalarda, kullanılan yöntem olarak, mekânsal okumanın kullanıldığı ve görsel analizlerin yapıldığı görülür. Görsel analizlerde Lynch analiz tekniğinin kullanıldığı, doğal/yapay/sosyokültürel arayüzlerin analizinde ise sahada anket çalışmalarının uygulanmış olduğu görülür. Sınırlı sayıda çalışmada ise hibrit yaklaşımlar üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Kent kimliğinde biçime odaklanan çalışmalarda materyal olarak, kent kartpostal ve fotoğrafları, güncel fotoğraflar, eski ve yeni kent haritaları ile imar planları kullanılmıştır. Ses, koku ve ışığın belleklerde bıraktığı kent kimliği algısına odaklanan çalışmalarda ise çeşitli görüşme teknikleri ile anket çalışmalarının yapıldığı görülür. Bu alan çalışmasının materyali olarak kentin belleğinde iz bırakan ses, koku ve ışık alanlarının kentin belleğinde bıraktığı izler takip edilmiştir. Ayrıca okuyucuların literatürü kolay takip edebilmeleri için çevresel kent kimliğine odaklanan çalışmalar, kullanmış oldukları materyal ve seçilmiş olan yöntemi içerecek şekilde gruplandırılarak Tablo 2 ve Tablo 3'te verilmiştir.

Dünya kentlerinin incelendiği çalışmalarda, kent kimliğinin biçime odaklanmış olduğu ve çoğunun yapay çevreyi odak aldığı görülür (Oktay ve Alkan, 2015; Boussaa, 2018; Nientied, 2018; Manahasa ve Manahasa, 2020; Schjerner, 2020; Cheshmehzangi, 2015). Bu çalışmalar arasında ba-

Tablo 3. Dünya kentlerine ait yapılmış çalışmalarda kullanılan materyal ve yöntem

Dünya Kentleri	Çevresel Kimlik Bileşenleri																												
	Doğal çevre bileşenleri										Yapay çevre bileşenleri										Hibrit çalışmalar (yapay ve doğal)								
	Yöntem ve materyal										Yöntem ve materyal										Yöntem ve materyal								
	a	b	c	d	e	f	g	h	ı	ı	a	b	c	d	e	f	g	h	ı	ı	a	b	c	d	e	f	g	h	ı
i	j	k	l	m	n	o	ö	p	p	i	j	k	l	m	n	o	ö	p	p	i	j	k	l	m	n	o	ö	p	
Oktay ve Alkan Bala, 2015										✓	✓	✓		✓					✓										
Cheshmehzangi, 2015										✓	✓	✓																	
Donboli ve ark., 2017													✓								✓				✓		✓		
Nientied, 2018										✓	✓	✓																	
Boussaa, 2018										✓	✓	✓																	
Doğan ve Bilen, 2019	✓											✓		✓															
Manahasa, 2020										✓		✓			✓														
Schjerner, 2020										✓		✓																	
Ziyace, 2018	✓	✓	✓			✓								✓	✓														
Rezafar, 2022	✓			✓																	✓	✓	✓						
																									✓				

a: Literatür taraması, b: Gözlem, c: Görsel analiz, d: Mekânsal okuma, e: Anket çalışması, f: Mekânsal analiz, g: AHP yöntemi, h: İstatistiksel analiz, ı: Sözlü tarih yöntemi, i: Kent planları, j: Kent haritaları, k: Siliyetler, l: Kent fotoğrafları, m: Kartpostallar, n: Pullar, o: Topoğrafik haritalar, ö: Minyatür, p: Anket verileri. AHP: analitik hiyerarşi süreci.

I. Grup	5 Ocak 1958	20 vilayet
II. Grup	5 Mart 1958	12 vilayet
III. Grup	5 Mayıs 1958	12 vilayet
IV. Grup	3 Ağustos 1959	24 vilayet
V. Grup	2 Kasım 1959	20 vilayet
VI. Grup	15 Ocak 1960	20 vilayet
VII. Grup	4 Temmuz 1960	26 vilayet

Şekil 1. Türkiye 67 il mülki idari haritası (kaynak: URL-1) ve illere ait posta pullarının basım tarihleri (kaynak: URL-2).

zıları, kent kimliğinin biçimsel değerlendirmesini, kent sakinlerinin yaşadıkları kent/konut bölgesine yükledikleri anlam ile ele almışlardır (Oktay ve Alkan, 2015, Manahasa ve Manahasa, 2020). Bazıları ise değişen kent kimliğinde biçimin yönetimle olan ilişkisini değerlendirmişlerdir (Schjerning, 2020). Bu çalışmaların tamamında kimlik algısı ve kent deneyiminin değerlendirilmesinde görsel faktörler baskın rol oynamıştır. Görsel algılamadan farklı olarak, işitsel uyaranlarla kent kimliğinin tanımlanması çalışması da farklı bir bakış açısı ile literatürde yer bulmuştur (Kiser ve Lubman, 2008, Karapostoli ve Nefta-Eleftheria, 2009). Doğal ve yapay çevreyi birlikte değerlendiren ya da sadece doğal çevreyi odak alan çalışma sayısının sınırlı olduğu görülmüştür (Donboli ve ark., 2017; Doğan ve Bilen, 2019; Ziyae, 2018; Rezar, 2022).

Bu çalışma, 67 vilayete ait kent fotoğrafları aracılığıyla, fotoğraf sanatçısının çevresel kimlik algısından bizlere sunulmaktadır. Çalışmanın kuramsal temeli, çalışmanın problem alanına ve çalışmada ele alınan yöntemin anlaşılabilirliğine ışık tutmaktadır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı, pulları resmeden sanatçı/sanatçıların kente dair yapmış oldukları gözlemleri, kenti algılamaları ve o kente dair oluşturdukları imgelemi, kentsel imaj olarak nasıl yansıttıklarının metodolojik olarak çözümlenmesini içermektedir. Bu amaçla dönem kentlerinin çevresel kimliklerini oluşturan bileşenlere ulaşılmıştır.

Büyük Memleket Şehirleri posta pulları dönemin 67 vilayetini kapsamaktadır. Pullar 5, 10 ve 20 kuruşluk olarak toplamda 134 çeşit basılmıştır. Bu çalışmada 20 kuruşluk kent pullarına ait envanterler kullanılmış; 5 ve 10 kuruşluk pullar, 20 kuruşluk pullardaki aynı kent manzarasına sahip olduklarından çalışma dışı bırakılmıştır. Pullar, Şekil 1’de gösterilen sıralama ile yedi farklı zamanda basılmışlardır.

1958-1960 yılları arasında yedi farklı zamanda basılmış olan pullar yedi coğrafi bölgeye ayrılarak analiz edilmiştir. Altmış yedi vilayetin kentsel görünümünü, kentin bir bölgesi ya da tamamı olarak içeren, kentleri gravür tekniği ile resmederek tanıtan bu pullara *Büyük Memleket Şehirleri Posta Pulları* adı verilmiştir. Pullar Helio-gravür tekniği kullanılarak, kent görselleri fotoğraflarından alınarak basılmıştır (PTT A.Ş.

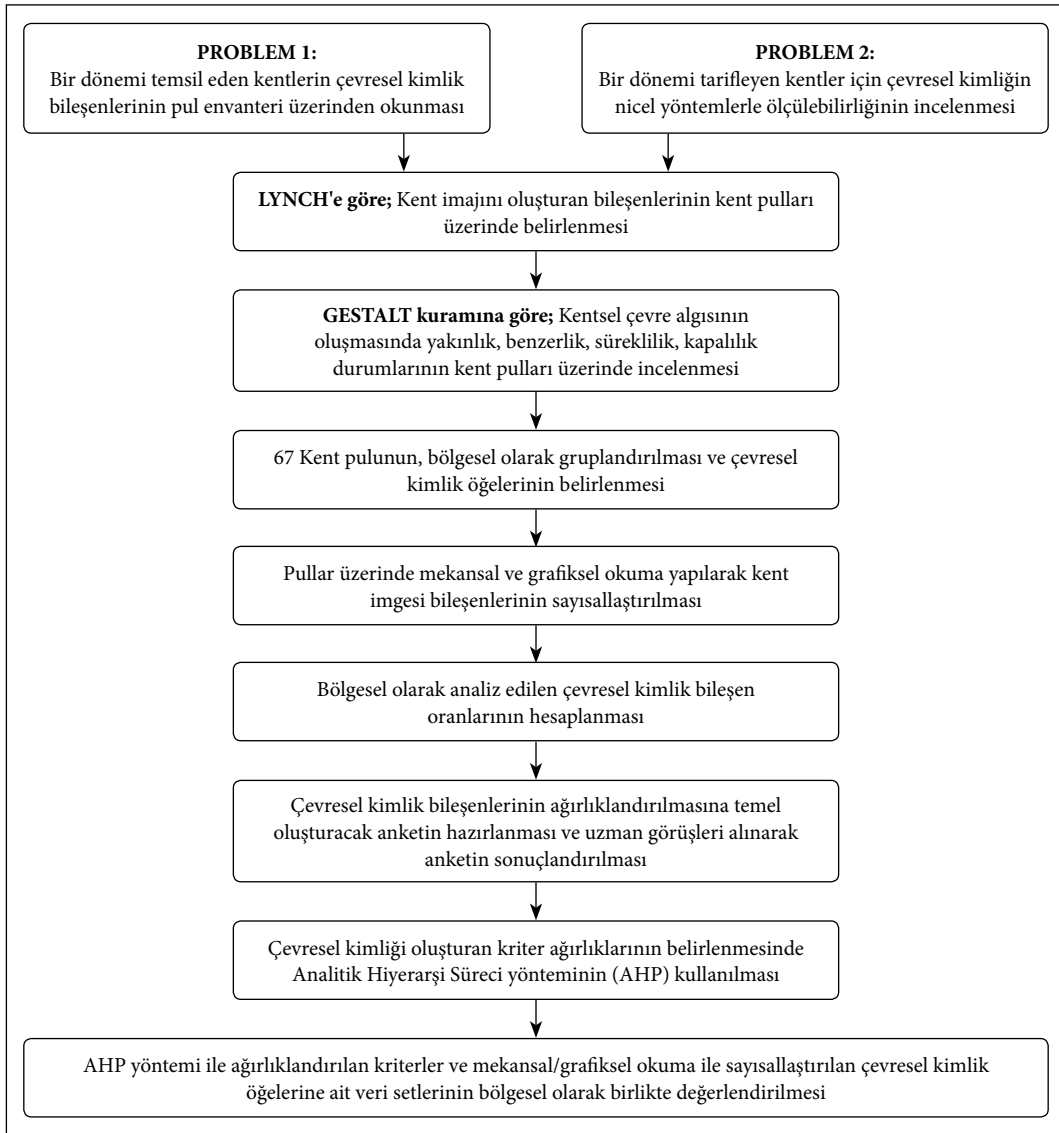
Değerli Kağıtlar Daire Başkanlığı, 2021). Çevresel kimlik değerlerini kent pulları üzerinden ele alan çalışmanın problem alanı ve akış şemasına Şekil 2’de yer verilmiştir.

Mekânsal Analiz Yöntemi

Çevreyi algılama biçimimiz, insanın çevre ile ilişkisinde mekânın mutlak olmadığı ve subjektif (özel) olarak algılandığı varsayımına dayanır (Tümertekine ve Özgüç, 2011). Yirminci yüzyılın ikinci yarısında çevre ve algı üzerine yapılmış olan çalışmalarda üç kavramın etkin rol aldığı görülür. Bu kavramlar zihin haritaları, bilişsel harita ve kent imgesidir. Zihinsel harita kavramının öncüsü Peter Gould ve Rodney White’dir (Gould ve White, 1974). Zihinsel harita, mekân ya da mekânlara dair içsel ya da psikolojik bir temsildir. Zihinsel harita, bugün bilişsel harita olarak bilinen şemsiye kavramının içindeki pek çok kavramdan biridir (Jacobson, 2006; Südaş, 2018). Zihinsel haritalar mental süreçlere gönderme yapar ve evrensel bir iddia ile tüm canlılar için geçerli arka plan arar (Südaş, 2018). Bilişsel harita kavramı ilk olarak psikolojide kullanılmış ve öncüsü Edward Tolman’dır (Tolman, 1948). Kavramın yaygınlaşması ise Lynch’in 1960 yılında çıkan *Kent İmgesi* adlı kitabından sonra gerçekleşmiştir (Tümertekin ve Özgüç, 2011; Montello, 2013). Lynch’i kentsel imge çalışmalarına yönlendiren güdülerden biri; psikoloji ile kentsel çevre arasındaki olası bağlantıya olan ilgisinden kaynaklanmıştır. Bu ilgi sonucunda, kenti algılamak için, bellekte gerçekleşen görsel algının beş imgesel bileşenini tariflemiştir (Lynch, 1960) (Şekil 3).

Kentsel çevrenin imgesel algılanması için kentlerin kimliğinde, süreklilik kazanmış ayırt edici özellikler bulunmaktadır. Bu özellikler, kentlerin karmaşık yapıları gereği üzerinde çalışmaların yapılabilmesi için, kentlerin görselleştirilmesi ve kentin dokusunu yaratan imgelem alanının oluşturulması kuramlarını içermektedir. İmgelem alanının tariflenmesi için, kente ait beş temel görsel algılama bileşeni ile kentin parçası insanların belleklerinde bir harita şeklinde yorumlanmaktadır (Lynch, 1960). Böylece bellekte gerçekleşen sadeleştirme sayesinde, insanın kent içinde algısı bir mekâna dönüşmektedir. Artık mekâna ait bir kimliğin oluşumundan bahsedilebilir. Ayrıca bu fiziksel bileşenler ile anlam bulan çevresel kimliğin ölçülmesi problemi ile yüzleşilebilir.

Kent imge bileşenleri ile gerçekleştirilen ölçüm problemleri, algıdaki değişkenlik ve bireysel farklılıklardan dolayı

Şekil 2. Çalışmanın problemi ve yönteminin akış şeması.

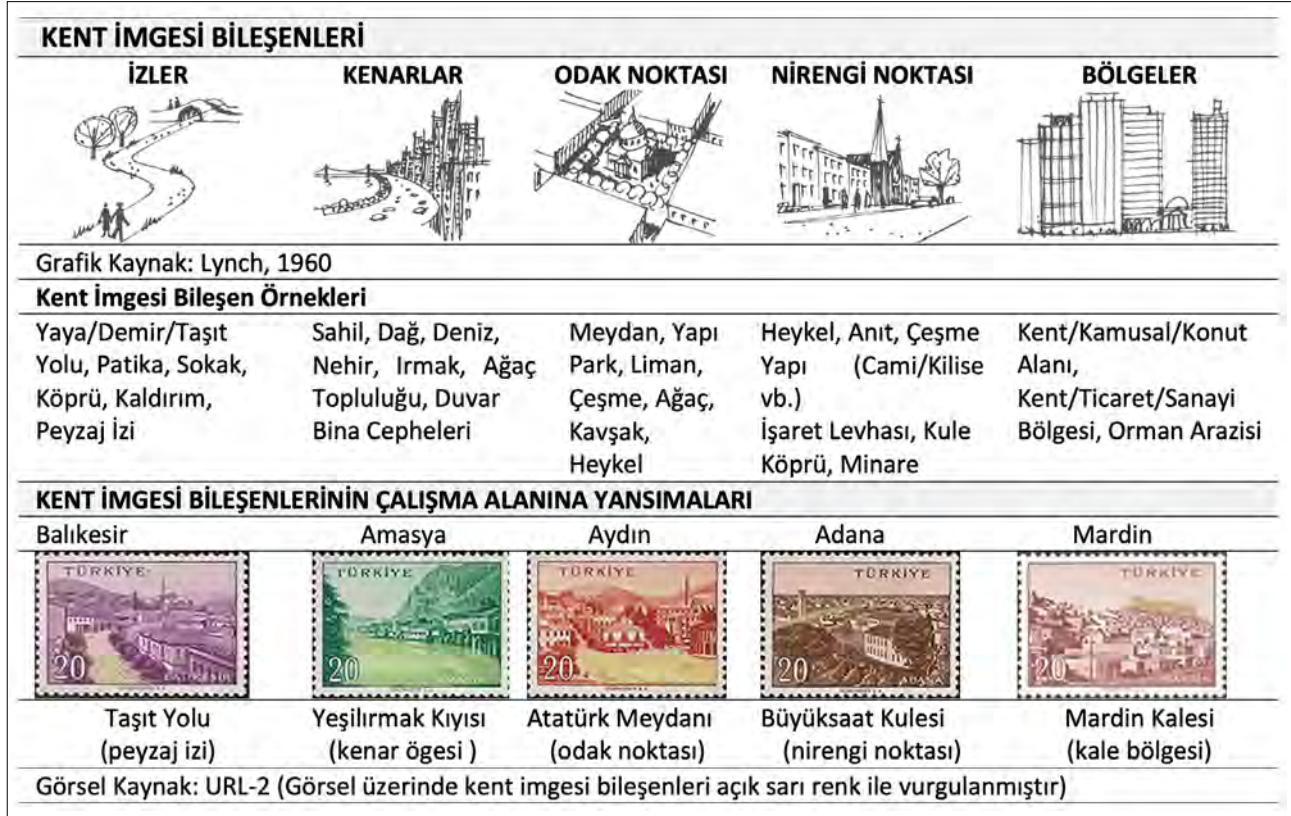
yöntemin olumsuz yönlerinin arasında görülmüştür (Lynch, 1960). Bu nedenle yapılan çalışmada, AHP yönteminin algının ölçülmesi için, çevresel kimlik bileşenlerinin ağırlıklandırılmasında kullanılabilmesi öngörülmüştür. Böylece algıdaki öznel yapı, uzman görüşleri ile objektif bir değere dönüşebilecek, her bir bileşenin yaratmış olduğu algısal değere ulaşılacaktır.

Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) Yöntemi

Çalışmanın bu bölümü, çevresel kimlik öğelerinin ağırlıklarının belirlenmesinde kullanılan yöntemin kuramsal alt yapısını anlatmaktadır. Bu anlatım, AHP yöntemi ile ağırlıklandırılması yapılan değerlerin yorumlanmasını daha anlaşılır kılacaktır.

İnsanların günlük hayatlarında karşı karşıya kaldıkları durumlar veya sorunlar ile ilgili aldıkları kararlar, çoğunlukla

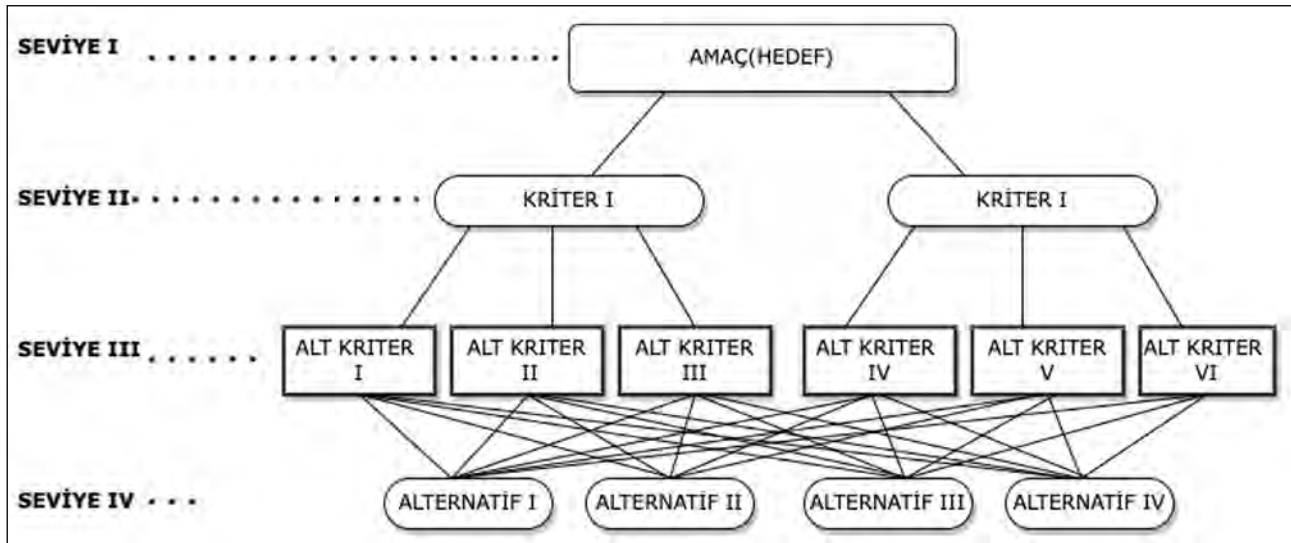
birden fazla ve genellikle de birbirleri ile çelişen amaçlara/kriterlere sahiptir. Çok kriterli karar verme, karar vericinin sayılabilir sonlu ya da sayılamaz sayıda seçenektan oluşan bir küme içinde en az iki kriter kullanarak yaptığı seçim işlemi olarak tanımlanabilir. Karar veren kişi, uygun sonuca ulaşmak amacıyla elinde olan tüm alternatifleri, tespit etmiş olduğu seçim parametreleri varlığı altında, birbiri içinde değerlendirerek kendisi için en uygun olan alternatifi sırasıyla üç aşamada belirleyecektir. İlk aşama kriterlerin tespit edilmesi ve bu kriterlerin birbirlerine göre önem derecelerinin sıralanmasıdır. İkinci aşamada ise alternatiflerin bu kriterleri hangi oranda etkilediklerini belirlemek suretiyle, bütün kriterler üzerinden, her alternatife ait olan değerlendirme sonucu ile amaca ulaşmaya çalışılmasıdır. Son aşamada ise karar vericinin tüm alternatifler içerisinde en yüksek puanı sahip alternatifi tercih etmesidir (Ersöz ve Kapak, 2010). Bu çalışmada kriterlerin önem seviyelerinin tespiti için çok

Şekil 3. Kent imgesi bileşenleri ve çalışma alanına yansımaları.

kriterli karar verme tekniklerinin ilk aşaması kullanılmıştır. Çok kriterli karar verme konusunda birçok yöntem geliştirilmiştir. Bu çalışmada ise AHP yöntemi kullanılmıştır. AHP, karar vericiye kompleks bir problemi amaç, kriterler, alt kriterler ve alternatifler arasındaki ilişkiyi göstererek-hiyerarşik yapıda modelleyerek veri, tecrübe, anlayış ve sezgilerin doğru ve mantıklı bir şekilde uygulanmasına imkân vermektedir (Saaty ve Özdemir, 2003). AHP yöntemi, Saaty

tarafından 1971-1975 yılları arasında geliştirilmiştir (Saaty, 1987). Yöntemin adımları şu şekilde açıklanabilir; Şekil 4'te yer alan AHP'nin hiyerarşik yapısında, en üst noktada en iyi kararı verme amacı bulunmaktadır (Zahedi, 1986). Hiyerarşinin alt seviyelerinde ise, karara destek olan kriterler ve alt kriterler yer almaktadır. Hiyerarşinin en alt seviyesinde ise karar alternatifleri yer alır (Şekil 4).

Şekil 4. AHP'nin hiyerarşik yapısı (İbicioğlu ve Ünal, 2014).

Tablo 4. İkili karşılaştırma matrisinde kullanılan değer ölçme skalası (Saaty, 1980)

Önem değerleri	Değer tanımları	Açıklama
1	Eşit önemli	-
3	Biraz daha önemli	Az üstünlük
5	Oldukça önemli	Fazla üstünlük
7	Çok önemli	Çok üstünlük
9	Son derece önemli	Kesin üstünlük
2, 4, 6 ve 8 matris içindeki boş kutu puanlaması	Ara değerler	Bir seçeneğin diğerinden üstün olduğunu gösteren kanıt çok büyük güvenilirliğe sahiptir. Uzlaşma değeri Bir faktörün diğer bir faktörden daha önemsiz olduğu durumlarda verilen puanların çarpımına göre tersi alınarak puanlandırılır.

Tablo 5. İkili karşılaştırmalar matrisi (Saaty, 1980)

	Kriter 1	Kriter 2	Kriter j
Kriter 1	w1/w1	w1/w2	w1/wj
Kriter 2	w2/w1	w2/w2	w2/wj
Kriter i	wi/w1	wi/w2	wi/wj

* w değeri önem skalasındaki puan değerini göstermektedir.

Çalışmada AHP dört adımda uygulanmaktadır. Birinci adım problemin tanımlanması, ikinci adım hiyerarşik yapının kurulması (Şekil 4), üçüncü adım ikili karşılaştırma matrislerinin oluşturulması ve kriterlerin ağırlıklarının belirlenmesi, son adım ise tutarlılık değerlerinin ölçülmesidir. İkili karşılaştırmalar matrisi asıl kriterleri diğer alt kriterlerle karşılaştırarak uzman görüşlerini sayısal verilere dökmeyi sağlar. İkili karşılaştırma matrisi için 1-9 arası önem değerleri tablosu Saaty tarafından oluşturulmuştur (Tablo 4).

Matris içindeki boş kutu puanlaması ise bir faktörün diğer bir faktörden daha önemsiz olduğu durumlarda verilen puanların çarpımına göre tersi alınarak puanlandırılır. Tam sayı değerlerin karşılığı olan tanımları tam karşılamayan, ara değerlere ait fikri olan karar vericinin yanıtları karşılığında rasyonel değerler kullanılmaktadır. Ayrıca i faktörünün j faktörüne göre önem derecesi, j faktörünün i faktörüne göre önem derecesinin tersi olarak alınacaktır (Saaty, 1977).

Tablo 5'de gösterilen ikili karşılaştırma matrisleri oluşturulurken Tablo 4'te kullanılan önem değerleri kullanılır. Köşegen değerleri kural gereği 1 değerini alır. W değerleri önem skalasındaki puan değerlerini göstermektedir. İkili karşılaştırma matrisi sayısı; kriter değeri n tane ise karşılaştırılacak toplam matris sayısı $n(n-1)/2$ adettir. Bu aşamadan sonra matrisin normalleştirme işlemi yapılması gereklidir. Normalleştirme işlemi her bir kriter için ayrı ayrı oluşturulan ikili karşılaştırma matrisleriyle entegre olarak yapılır. Matrisin her sütunu teker teker toplanır ve tek tek her hücredeki puanlamaya bölünerek yeni matris oluşturulur.

Sonrasında oluşan matrisin satır ortalamaları bulunarak ağırlıkları oluşturulur buna öncelikler vektörü denir ve normalizasyon için gerekli adımı oluşturur. Öncelikler vektörü toplamı 1'e eşittir, işlemin sağlanması amacıyla buradan kontrol sağlanabilir (Saaty, 1980).

Tutarlılık analizinde amaç, faktörlerin birbirine göre üstünlüğünün tutarlılığını ölçerken, bu faktörlerin birbirinden kaç kat önemli olduğunun yanında, oransal üstünlüğün tutarlılığını da ortaya koymaktır. Saaty (1980)'ye göre, AHP'nin geçerli olabilmesi için matrislerin tutarlı ve formüllere uygun olması gerekmektedir. Kriterler Tablo 5'e göre puanlandıktan sonra, her bir satırın geometrik ortalaması alınarak "wi" sütun vektörü oluşturulur. Oluşturulan sütun vektörü normalize edilerek, görelî önemler vektörü "Wi" hesaplanır. Matristeki her bir satırın her bir elemanı görelî önemler vektörü (Wi) sütunundaki elemanlarla çarpılıp toplanmasıyla V1 sütun vektörü elde edilir. V1 sütun vektörünün her elemanı, Wi vektöründe karşı gelen elemana bölünür ve V2 vektörü hesaplanır. V2 sütun vektörünün aritmetik ortalaması alınarak da en büyük öz değer λ_{max} elde edilir. Kriterler Çizelge 3'e göre puanlandıktan sonra, her bir satırın geometrik ortalaması alınarak "wi" sütun vektörü oluşturulur. Oluşturulan sütun vektörü normalize edilerek, görelî önemler vektörü "Wi" hesaplanır. Matristeki her bir satırın her bir elemanı görelî önemler vektörü (Wi) sütunundaki elemanlarla çarpılıp toplanmasıyla V1 sütun vektörü elde edilir. V1 sütun vektörünün her elemanı, Wi vektöründe karşı gelen elemana bölünür ve V2 vektörü hesaplanır. V2 sütun vektörünün aritmetik ortalaması alınarak da en büyük öz değer λ_{max} elde edilir. n dikkate alınan kriter sayısı olmak üzere tutarlılık göstergesi ve tutarlılık oranı sırasıyla 1 ve 2 denklemleri ile elde edilir (Saaty, 1980).

$$CI \text{ (Tutarlılık Göstergesi)} = (\lambda_{max} - n) / (n-1) \quad (1)$$

Tutarlılık indeksini hesapladıktan sonraki aşama bu dizini nasıl kullanacağımızdır. Bunun için de bulunan indeksin karşılaştırılması gereklidir. Bu noktada karşılaştırılacak olan RI yani rastgele tutarlılık dizinidir. Rassallık göstergesi (RG)

Tablo 6. Rastgele tutarlılık değerleri indeksi tablosu (Saaty, 1980)

n	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Rassallık İndeksi	0	0	0,58	0,9	1,12	1,24	1,32	1,41	1,45	1,49	1,51	1,48	1,56	1,57	1,59

ana kriter sayısına göre değişmektedir. Tablo 6'da verilen rastgele tutarlılık dizini kullanılarak karşılıklı matrisler oluşturulur ve formüldeki sonuçlarla birlikte değerlendirilir.

$$CR \text{ (Tutarlılık Oranı)} = \frac{CI}{RI} = \frac{\text{Tutarlılık Göstergesi}}{\text{Rassallık Göstergesi}} \quad (2)$$

Bu formül sonrasında bulunan değer %10'dan küçük veya eşitse matrisin tutarlı olduğu söylenir. Ancak %10'dan daha büyük ise öznel yargı gözden geçirilmelidir (Saaty, 1980).

0,01'den büyük olan tutarlılık değeri anketi için uzmanların düşünce, gözlem, sezgi ve duygularına dayalı yapılmış oldukları çıkarımlar yeniden sorgulanmalı ya da farklı bir uzman görüşüne başvurulmalıdır.

BULGULAR

Çalışmaya ait bulgular iki başlıkta değerlendirilmiştir. İlki, kent alanlarının fotoğraflandığı pullar üzerinde mekânsal ve grafiksel bir okuma ile kent imgesi bileşenleri analiz edilmiştir. Bu analiz kentleri, buldukları coğrafik bölgeye göre ayırarak yapılmıştır. İkincisi ise, kenti tanımlayan ve çevresel kimliği oluşturan imgesel bileşenlerin analitik hiyerarşi yöntemi ile kriter ağırlıklarının saptanmasını kapsamaktadır. Elde edilen veri setleri birlikte değerlendirilerek dönem kentlerine ait diğer öğelere göre baskın olan ya da bir imaj ögesi olarak karşımıza çıkan çevresel kimlik bileşenlerine ulaşılmıştır.

Bölgesel Olarak Kent İmgesi Bileşenlerinin Analizi

Türkiye'nin yedi bölgesine ve 67 vilayete ait olan ve kentsel çevreyi betimleyen fotoğraflar tek tek incelenmiştir. Bu fotoğraflar üzerinde yer alan doğal ve yapay çevre değerleri tespit edilmiştir. Pullar üzerinde var olan çevresel kimlik bileşenleri sayılarak doğal ve yapay çevre değerleri ilişki matrisi oluşturulmuştur. Doğal çevre değerlerine ait çevresel kimlik öğeleri, coğrafik özellikler, doğal bitki örtüsü ve su

ögesi başlıkları altında gruplanarak bölgesel olarak çevresel kimlik bileşen yüzdelere ulaşılmıştır.

Akdeniz Bölgesi

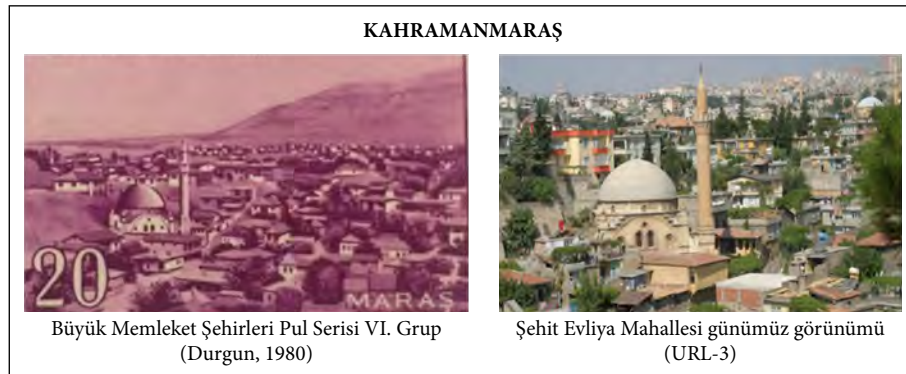
Akdeniz Bölgesi kentleri yapay çevre özellikleriyle ön plana çıkmaktadır. Adana'da Saat Kulesi, Kahramanmaraş ve Antalya'da cami ve minaresi, Kütahyada kale yapıları imgesel özelliğiyle ön plana çıkmıştır. Kahramanmaraş'ın çevresel kimliğini yansıtan imgesel ögesi, 1912 yılında inşa edilen ve ilk kubbeli camisi olan Acemli Camisi'dir. Günümüzde bölgede yer alan tek katlı geleneksel konutların yıkılarak, çok katlı ve düzensiz yapılaşmanın mevcudiyeti ile cami imgesel değerini kaybetmiştir (Şekil 5).

Bölge kentlerinde kentsel panorama görüntüsü ile kentsel bölgenin ele alınışı eşit bulunmuştur. Akdeniz Bölgesi kentlerinde hem bütüncül olarak hem de bölgesel olarak imgesel öğelerin baskın olduğu görülmüştür. Adana'da Ulu Cami Mahallesi ve Ulu Cami'ye ait kubbeler, Tarihi İnkılap Mektebi çatısı ile burada yer alan tarihi Büyük Saat Kulesi yapay çevreyi tanımlayarak imgesel bir duruş sergilemiştir. Antakya'da Asi Nehri'nin üzerinde yer almış olan ve DSİ tarafından 1972 yılında yıktırılan Tarihi Roma Köprüsü kentin sembolü olarak imgesel özellik göstermiştir. Bu yıkım ile kentin hafızası değişmiş ve belleklerdeki kent imgesi silinmiştir. Şekil 6'da bu coğrafik bölgeye ait yedi kentin çevresel kimlik bileşen matrisi ile doğal ve yapay çevre eleman yüzdelere yer verilmiştir.

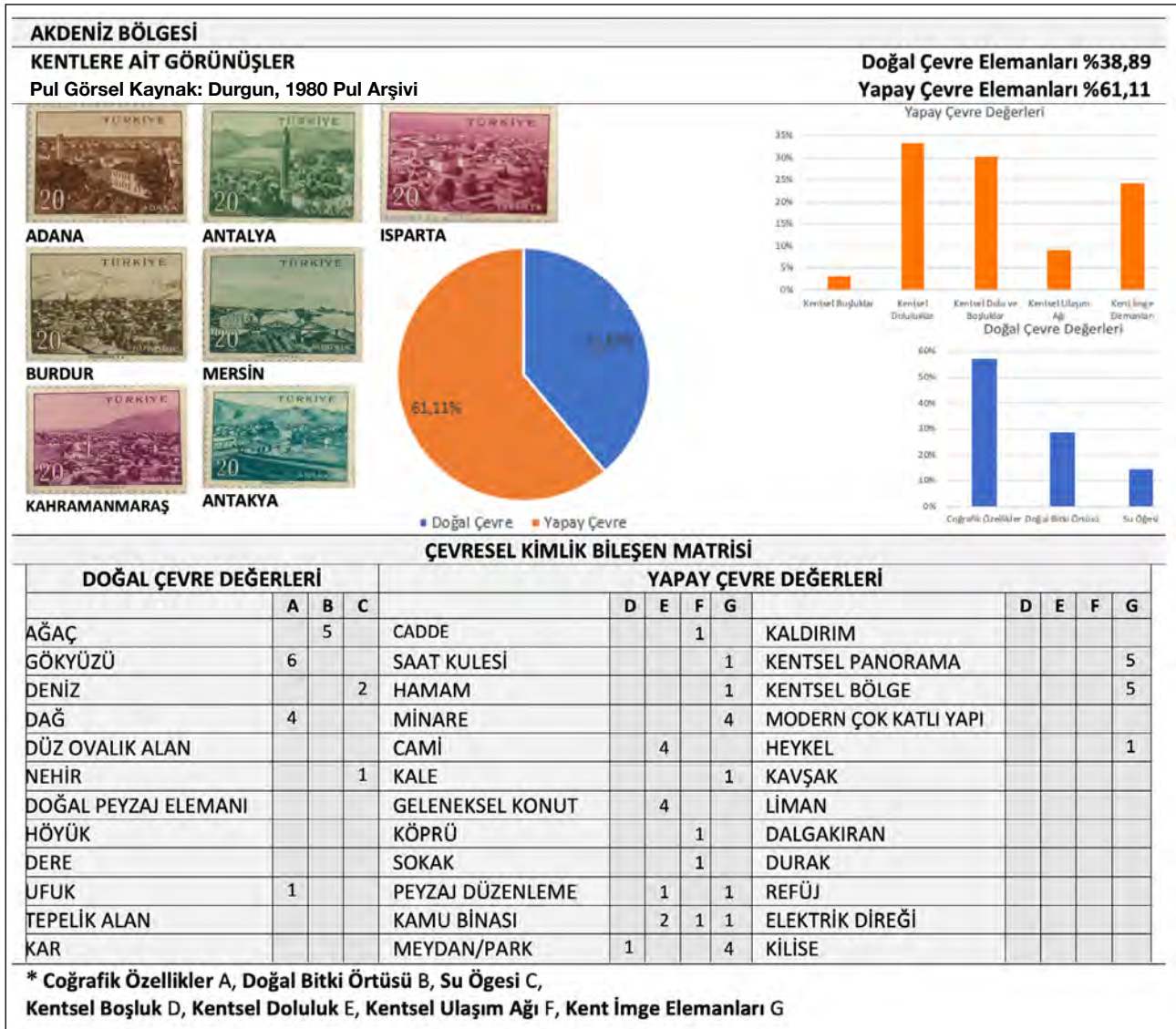
Doğal ve yapay çevre bileşenlerine ait oransal değerler, coğrafik özellikler %57, doğal bitki örtüsü %29, su ögesi %14 ile kentsel boşluklar %3, kentsel doluluklar %33, kentsel doluluk ve boşluklar %30, kentsel ulaşım ağı %9, kent imge elemanları %24 olarak belirlenmiştir.

Ege Bölgesi

Çalışma kapsamında Ege Bölgesi içerisinde altı kent bulun-

Şekil 5. Kahramanmaraş kentinin 1950 yılındaki ve günümüzdeki görünümü.

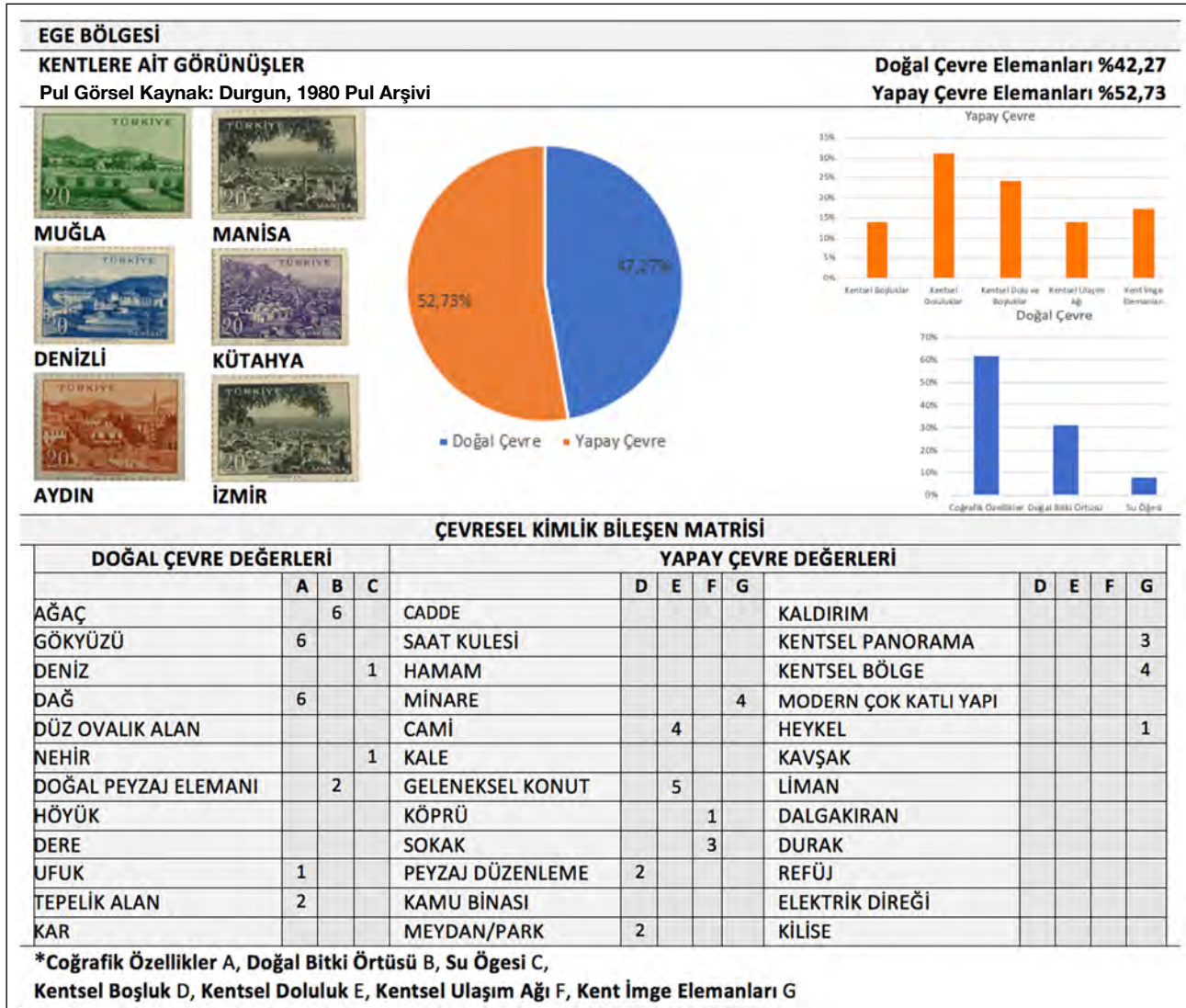
Şekil 6. Akdeniz Bölgesi kentlerine ait çevresel kimlik bileşenleri ilişki matrisi ve yüzdeleri.

maktadır. Bölge kentlerinde panoramik görüntüden daha çok bölgesel olarak kent imgesinin oluştuğu ve minare ögesinin ön planda olduğu görülmüştür. Muğla'da peyzaj düzenlemenin yapıldığı bir kent meydanı, yapay çevreyi tanımlayarak imgesel özellik göstermiştir. Aydın'da Atatürk Meydanı, Kütahya'da Ulu Cami kentlerin imgesel elemanlarıdır. Manisa'da ise Ulu Cami, Sultan Cami ve Muradiye Camilerinin yakın ve benzer özellikteki yapıları ile imgesel özellik göstermektedir. Şekil 7'de Ege Bölgesi'nde yer alan altı kentin çevresel kimlik bileşen matrisi ile doğal ve yapay çevre eleman yüzdelerine yer verilmiştir.

Doğal ve yapay çevre bileşenlerine ait oransal değerler, coğrafik özellikler %62, doğal bitki örtüsü %31, su ögesi %8 ile kentsel boşluklar %14, kentsel doluluklar %31, kentsel doluluk ve boşluklar %24, kentsel ulaşım ağı %14, kent imge elemanları %17 olarak belirlenmiştir.

İç Anadolu Bölgesi

İç Anadolu Bölgesi içerisinde 12 kent bulunmaktadır. Bu kentlerin, yapay çevre özelliklerinden kent imge elemanlarıyla ve tanımlı kentsel doluluklarıyla çevresel kimlikleri tariflenmiştir. Bu bölge kentlerinde cami minaresinin kent imgesini oluşturmada öncelikli bir kent elemanı olduğu görülmüştür. Kentlerin panoramik ve bölgesel olarak kent imgesinin oluşumuna katkıları eşittir. Tablo 10'da İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan 12 kentin çevresel kimlik bileşen matrisi ile doğal ve yapay çevre eleman yüzdelerine yer verilmiştir. Ankara'da kale görüntüsü ve yeni kurulan Başkent Ankara'nın Cumhuriyet Caddesi, Sivas'ta Ulu Cami minaresi, Eskişehir'de Porsuk Nehri, nehir üzerinde yer alan köprü ve kıyı boyunca modern katlı yapılar çevresel kent kimliğinin oluşumunda etkin bileşenler olarak görülmüştür. Geleneksel konutlardan yüksek katlı binalara geçiş, bu kentlerde yapım endüstrisinin değişmekte olduğunu gös-

Şekil 7. Ege Bölgesi kentlerine ait çevresel kimlik bileşenleri ilişki matrisi ve yüzdeleri.

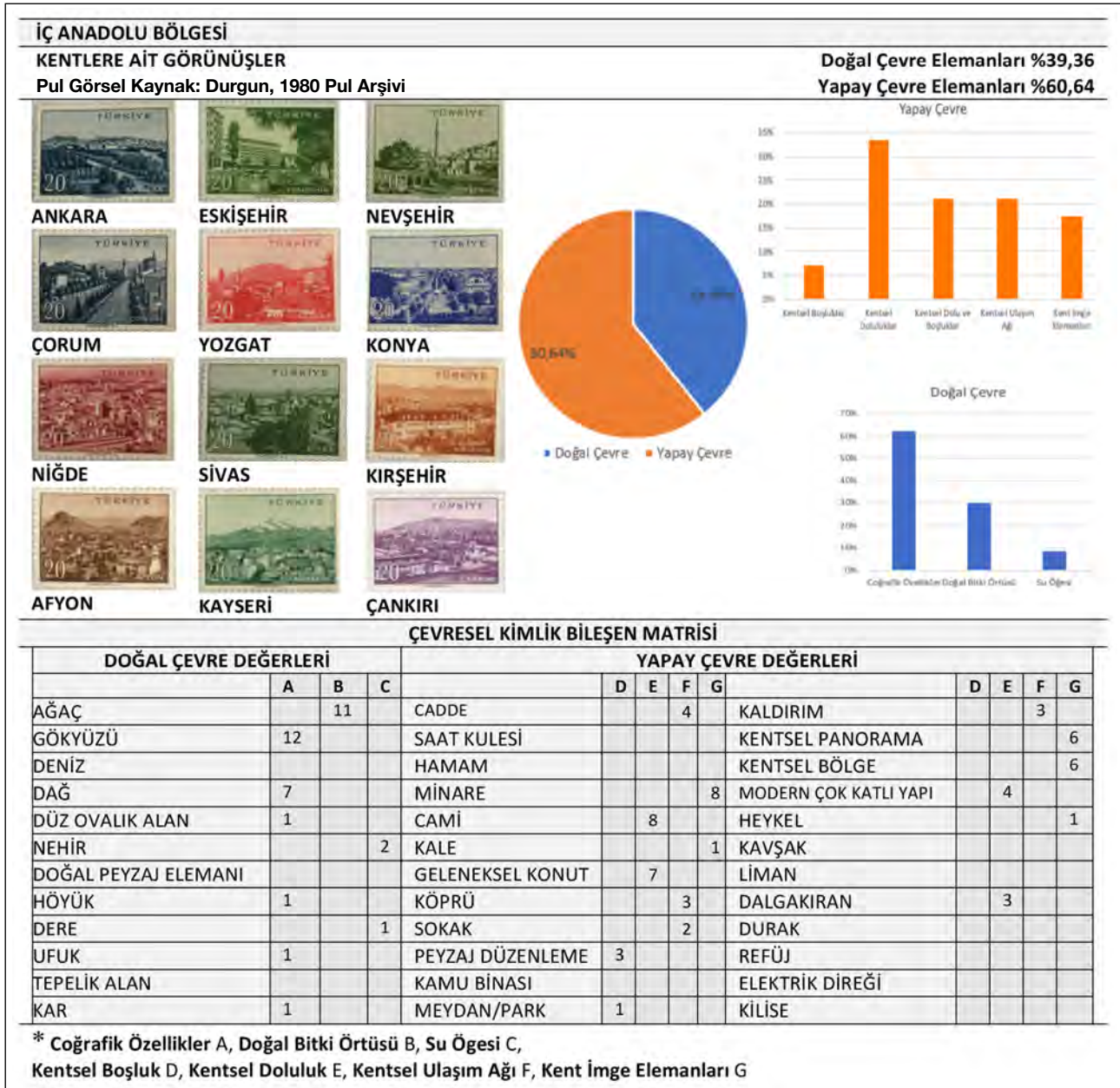
termiştir. Çorum ili, çift şeritli refüjü bulunan bir caddeye sahiptir. Cadde üzerinde peyzaj düzenlemenin yapıldığı görülmüştür. Bu sokak düzeni kentin kimliğinin oluşumunda önemli bir referans noktasıdır. Modern yapılar bu cadde üzerinde şekillenmiş, yakınlık ve benzerlik ilişkisiyle dokunun algılanması artmış ve kent imgesine dönüşmüştür. Yozgat ilinde geleneksel konut, cami ve minareler kentin çevresel kimliğinin oluşumunda önemli bileşenler olarak görülmüştür. Niğde ilinin az gelişmiş yapısı, kent yapılaşma oranının azlığı ve seyrekliği ile yeşil alanın bulunmamasından anlaşılmaktadır. Kent kimliğini niteleyen simgesel bir öğe görülmemiştir.

Doğal ve yapay çevre bileşenlerine ait oransal değerler, coğrafi özellikler %62, doğal bitki örtüsü %30, su ögesi %8 ile kentsel boşluklar %7, kentsel doluluklar %33, kentsel doluluk ve boşluklar %21, kentsel ulaşım ağı %21, kent imge elemanları %18 olarak belirlenmiştir.

Marmara Bölgesi

Marmara Bölgesi içerisinde 10 kent bulunmaktadır. Bu kentler yapay çevre elemanlarıyla çevresel kimliklerinin oluşmasında büyük rol almışlardır. Bu bölge kentlerinde cami, minare ve geleneksel konutların kent imgesini oluşturmada öncelikli kent elemanları oldukları görülmüştür. Kentlerin panoramik ve bölgesel olarak kent imgesinin oluşumuna katkıları eşittir. Şekil 9'da Marmara Bölgesi'nde yer alan 10 kentin çevresel kimlik bileşen matrisi ile doğal ve yapay çevre eleman yüzdelerine yer verilmiştir. Edirne'de Selimiye Cami ve önünde yer alan meydan Bursa Ulu Cami ve minareleri, İstanbul'da ise Süleymaniye Cami kentin imgesel elemanı olmuştur. Balıkesir'de geleneksel evlerin yer aldığı düzenli bir sokak görüntüsü kent kimliğinin oluşmasında rol oynamıştır.

Doğal ve yapay çevre bileşenlerine ait oransal değerler, coğrafi özellikler %59, doğal bitki örtüsü %26, su ögesi %15 ile kentsel boşluklar %6, kentsel doluluklar %33, kentsel do-

Şekil 8. İç Anadolu Bölgesi kentlerine ait çevresel kimlik bileşenleri ilişkisi matrisi ve yüzdeleri.

luluk ve boşluklar %25, kentsel ulaşım ağı %19, kent imge elemanları %17 olarak belirlenmiştir.

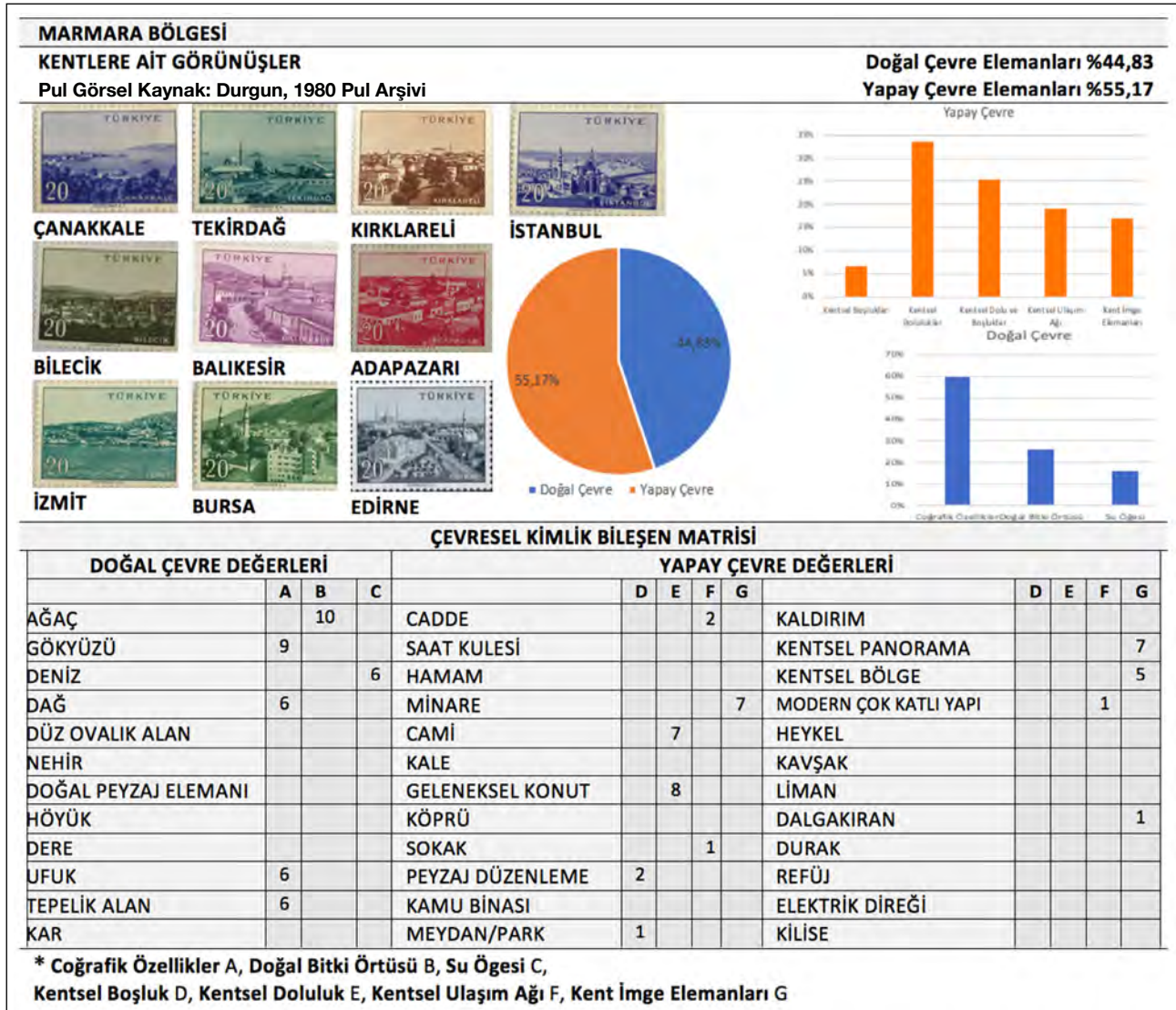
Doğu Anadolu Bölgesi

Doğu Anadolu Bölgesi içerisinde 13 kent bulunmaktadır. Bu kentlerin çevresel kimliklerinin oluşmasında doğal çevre elemanlarına göre yapay çevre elemanlarının rolü daha fazladır. Bu bölge kentlerinde geleneksel konutlar, cami ve minareler kent imgesini oluşturmada öncelikli sırada yer almıştır. Kentlerin panoramik görüntüsünün bölgesel görüntüsüne göre kent imgesinin oluşumuna katkısı daha fazladır. Şekil 10'da Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan 13 kente ait çevresel kimlik bileşen matrisi ile doğal ve yapay

çevre eleman yüzdelerine yer verilmiştir.

Doğal ve yapay çevre bileşenlerine ait oransal değerler, coğrafik özellikler %68, doğal bitki örtüsü %26, su ögesi %6 ile kentsel boşluklar %7, kentsel doluluklar %32, kentsel doluluk ve boşluklar %30, kentsel ulaşım ağı %16, kent imge elemanları %16 olarak belirlenmiştir.

Bingöl'de tek katlı kırma çatılı kağır yapıların ayrı düzende yer alması, dönemin kırsal yaşantısını yansıtmaktadır. Henüz kırsal yaşamdan kentleşmeye geçişin yeni başlamış olduğu yıllarda yol genişliğinin belirlendiği, ancak herhangi bir kaplama malzemesinin kullanılmadığı, ahşap elektrik direklerinin yol boyunca yerleştirildiği bir dönemin izlerini

Şekil 9. Marmara Bölgesi kentlerine ait çevresel kimlik bileşenleri ilişki matrisi ve yüzdeleri.

yansıtmaktadır. Bu kentin kimliğini oluşturan kent öğeleri kırsal yaşantının bir yansıması olan geleneksel tek katlı konutlar olmuştur. Tunceli'de ise yerleşim sayısı çok az, ayırık ve birbirinden uzak mesafede yer alan yapıları ile kırsal görünümlü bir kent özelliği göstermektedir. Munzur Dağı, kent kimliğini oluşturan doğal çevre bileşeni olarak görülmüştür.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi

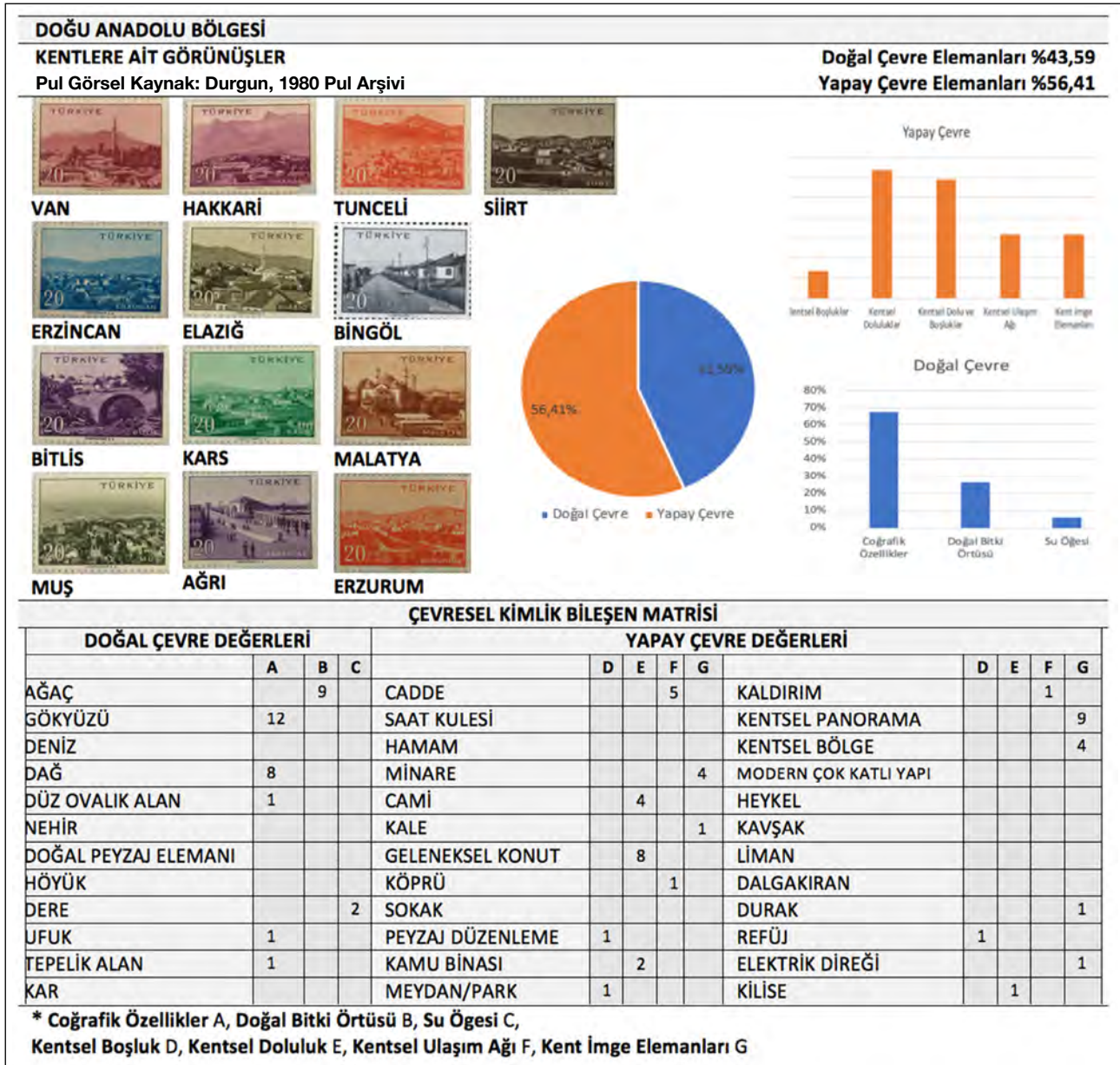
Güneydoğu Anadolu Bölgesi içerisinde beş kent bulunmaktadır. Bu kentlerin çevresel kimliklerinin oluşmasında yapay çevre elemanlarına göre doğal çevre elemanlarının rolü daha fazladır. Bu bölge kentlerinde kale, cami ve minareler kent imgesini oluşturmada öncelikli sırada yer almıştır. Kentlerin panoramik görüntüsünün bölgesel görüntüsüne göre kent imgesinin oluşumuna katkısı daha fazladır. Şekil 11'de Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan beş kente ait çevresel kimlik bileşen matrisi ile doğal ve yapay çevre eleman yüzdelerine yer verilmiştir.

Doğal ve yapay çevre bileşenlerine ait oransal değerler, coğrafi özellikler %81, doğal bitki örtüsü %19, su ögesi %0 ile kentsel boşluklar %0, kentsel doluluklar %35, kentsel doluluk ve boşluklar %26, kentsel ulaşım ağı %9, kent imge elemanları %30 olarak belirlenmiştir.

Mardin Kalesi ve yöresel taş ile inşa edilmiş geleneksel konutları, Urfa Kalesi'nden çekilmiş olan Dergâh Cami, Diyarbakır'da Hasan Paşa Hanı, Adıyaman'da Ulu Cami'nin kent imajı için seçilmiş olması, Gaziantep'te ise kaleden çekilmiş kentin en eski camisi olan Ömeriye Camisi'nin görünüşü kentlerin çevresel kimliklerini tanımlayan imaj öğeleri olarak değerlendirilmiştir.

Karadeniz Bölgesi

Karadeniz bölgesi içerisinde 14 kent bulunmaktadır. Bu bölgede diğer bölgelerden farklı olarak çevresel kimliğin oluşumunda doğal çevre elemanlarının yapay çevre ele-

Şekil 10. Doğu Anadolu Bölgesi kentlerine ait çevresel kimlik bileşenleri ilişki matrisi ve yüzdeleri.

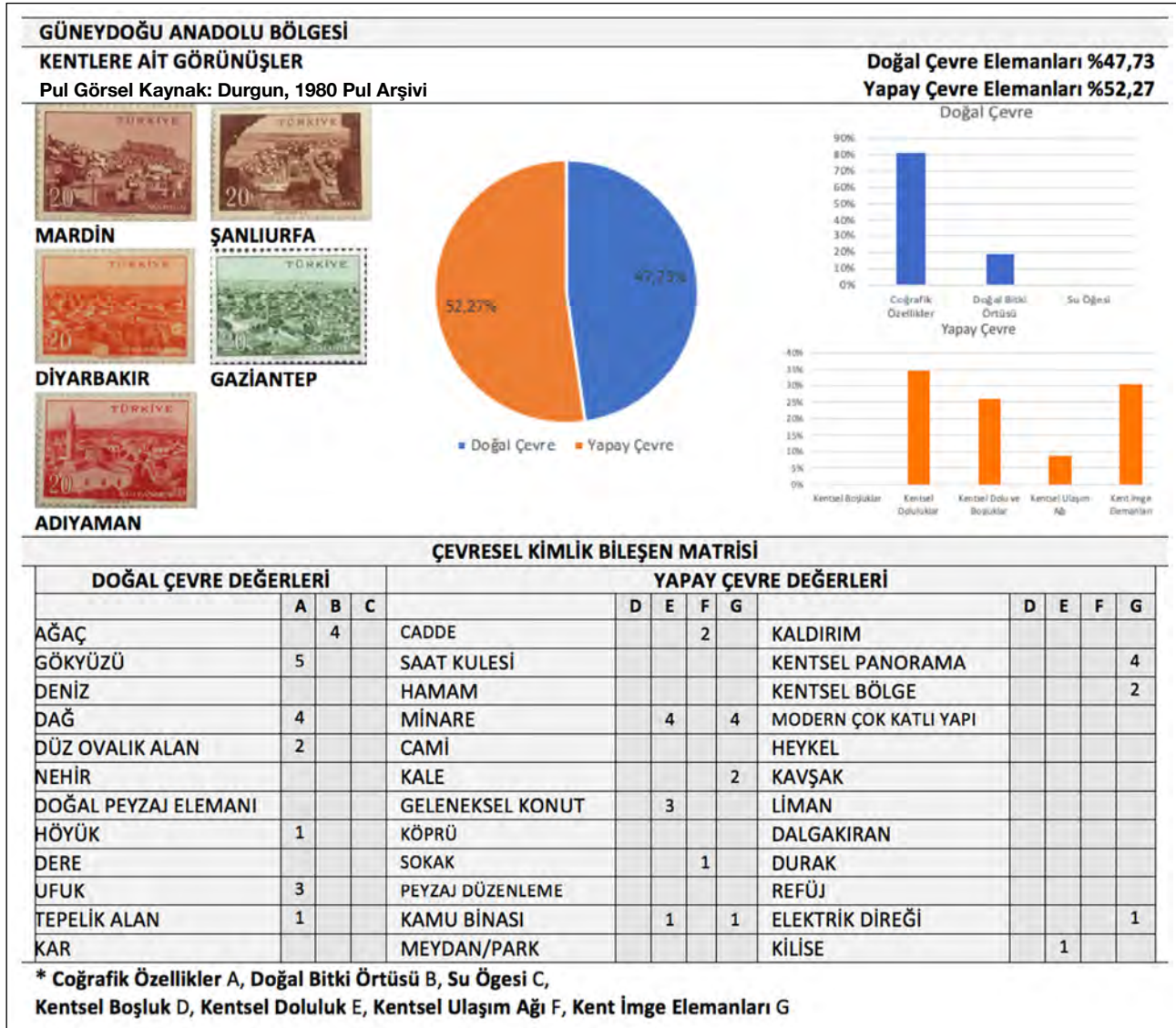
manlarına göre daha etkin bir rol aldığını görmekteyiz. Kentlerin çoğunda Karadeniz'in görüntüsü kentsel kimliğin oluşumunda önemli bir doğal çevre elemanıdır. Şekil 13'te Karadeniz Bölgesi'nde yer alan 14 kente ait çevresel kimlik bileşen matrisi ile doğal ve yapay çevre eleman yüzdelerine yer verilmiştir.

İç bölgede yer alan Amasya kentinde Yeşilirmak'ın ve kıyı yerleşiminde bulunan geleneksel konutların kent kimliğini oluşturmada etkin rol aldığı ve günümüze kadar korunarak gelmesi sebebiyle de kent kimliğinin sürdürülebilirliğine olan katkısının önemli olduğu görülmüştür. Giresun'da ise kaleden çekilmiş az katlı yapılaşmanın bulunduğu kıyı yerleşmesi görüntüsü kent kimliğinin oluşmasında rol oynamıştır. Kıyı yerleşiminde yeşil niteliklerin ve denizin

oluşturduğu birliktelik ile karakteristik ve seçkin bir doğal görünüm sergilemiştir.

Doğal ve yapay çevre bileşenlerine ait oransal değerler, coğrafi özellikler %53, doğal bitki örtüsü %28, su ögesi %19 ile kentsel boşluklar %0, kentsel doluluklar %34, kentsel doluluk ve boşluklar %37, kentsel ulaşım ağı %11, kent imge elemanları %18 olarak belirlenmiştir.

Günümüz ile 1950'li yıllardaki kentin kaleden görünümünü karşılaştırdığımızda Şekil 12'de görüldüğü gibi yapılaşma düzeninin sıklaştığı ve 1980'li yıllarda oluşmuş olan ve genellikle 5-7 katlı bitişik nizam apartmanlardan oluşan bir önceki dönem kent dokusu, son zamanlarda yerini daha yüksek katlı apartmanlara bırakmakta; bunun yanı

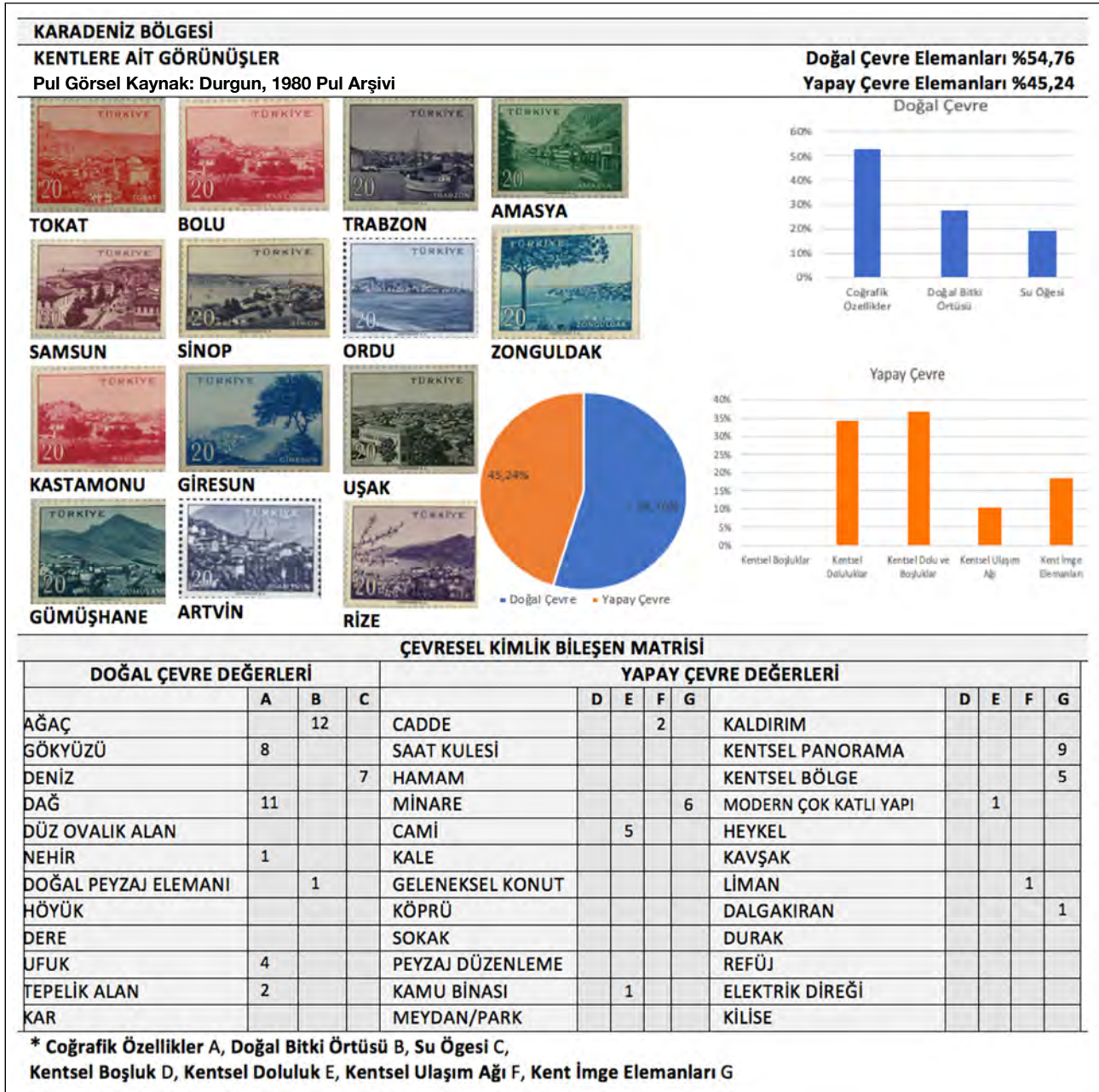
Şekil 11. Güneydoğu Anadolu Bölgesi kentlerine ait çevresel kimlik bileşenleri ilişki matrisi ve yüzdeleri.

sıra 10-15 katlı ve taban alanı büyük apartmanlar gidererek kenti kuşatan yamaçlara doğru yayılmaktadır. Ayrıca sahil şeridinde dolgu uygulanarak yapay bir dalgakıran

eklendiği görülmektedir. Bu örnek çevresel kimliğin dönemselsel olarak değişkenliğinin ifadesine bir örnek olarak verilmiştir.

Şekil 12. Giresun kentinin 2017 ve 1950 yıllarındaki görünümü.

Şekil 13. Karadeniz Bölgesi kentlerine ait çevresel kimlik bileşenleri ilişkisi matrisi ve yüzdeleri.

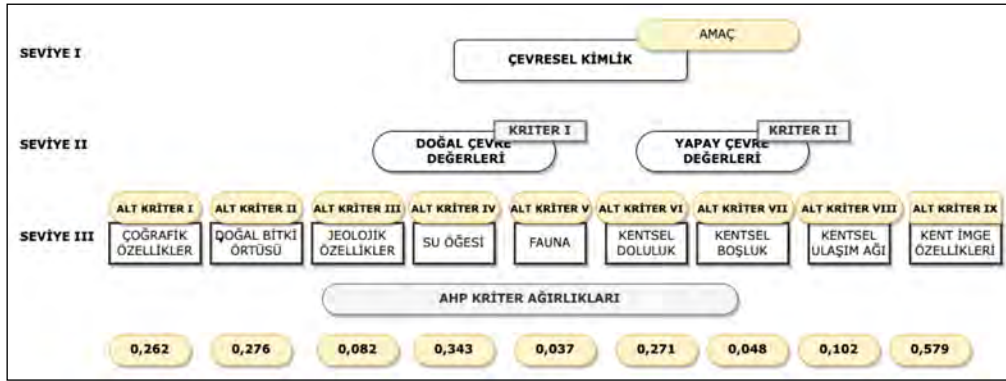
AHP Yöntemi Bulguları

Çalışmada kullanılan AHP'nin hiyerarşik yapısını oluşturan ana kriterler ve alt kriterler belirlenirken alanında uzman akademisyenlerle görüşülerek belirlenmiş ve Saaty'nin ölçeği kullanılarak ikili karşılaştırma matrislerinin oluşturulması için anketler hazırlanmıştır. Uzman görüşleri neticesinde ana kriterler iki tane olduğu için AHP yönteminin sadece alt kriterlere uygulanmasına karar verilmiştir. Elde edilen anket sonuçlarına yöntemin uygulanması ile alt kriterlerin ağırlıklarına ulaşılmıştır. Uzman görüşlerinin tamamı, her iki ana kriterin de eşit önemli olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmada kullanılan AHP'nin hiyerarşik yapısı

Şekil 14'te gösterilmiştir.

Tablo 7'de yapay çevre kimlik bileşenlerine ait kriter ağırlıklarına yer verilmiştir. Modelin ikili karşılaştırma matrislerinin tutarsızlık oranları belirlenmiş ve tutarlılık indeksi 0,06 olarak hesaplanmıştır. Bulunan bu değer 0,01'den küçük olmasının anlamı matrisin tutarlı olduğunu gösterir.

AHP yöntemi ile çevresel kimliğin oluşmasında etken rol oynayan yapay çevre bileşenleri değerlendirildiğinde; kriter ağırlıklarına göre kentsel imge bileşeninin birinci en yüksek, kentsel doluluğun ikinci en yüksek, kentsel ulaşım ağının üçüncü en yüksek ve son olarak kentsel boşluğun yer aldığı görülmüştür.

Şekil 14. Çevresel kimliği belirlemek için analitik hiyerarşi sürecinin hiyerarşik yapısı ve analitik hiyerarşi süreci ağırlıkları.

Doğal çevre bileşenleri değerlendirildiğinde ise; kriter ağırlıklarına göre su ögesi bileşeninin birinci en yüksek, doğal bitki örtüsünün ikinci en yüksek, coğrafi özelliğinin üçüncü en yüksek, jeolojik özelliklerin dördüncü en yüksek ve son olarak faunanın yer aldığı görülmüştür. Tablo 8'de doğal çevre bileşenlerine ait kriter ağırlıklarına yer verilmiş, tutarlılık indeksi 0,08 olarak hesaplanmıştır. Değerin 0,01'den küçük olması matrisin tutarlı olduğunu göstermiştir.

Mekânsal Analiz ve AHP Yöntemi Veri Setlerinin Karşılaştırılması

Pullar üzerinden yapılmış olan mekânsal okuma yöntemi bizlere bölgesel olarak kentlerin çevresel kimlik öğelerinin oransal olarak değerlerini vermektedir. AHP yöntemi ise, çevresel kimlik öğelerinin belirlenmesinde bileşenlerin ağırlıklarını göstermektedir. Yani kentsel doluluğu yansıtan bir cami, eğer yüksek katlı konutların arasında kalmış ve

okunmuyorsa sadece kentsel doluluk olarak algılanır. Ancak bulunduğu çevreyle kurmuş olduğu ilişki ile merkezi bir konumda imge ögesine dönüşmüş ise aynı yapısal doluluğun algısal olarak anlamı çok farklılaşmaktadır. AHP yöntemi çevresel kimliği oluşturan iki farklı bileşenin, kimliği oluşturmada çevresiyle kurmuş olduğu ilişki ve etkileşimin önemi nedeniyle eşit rollere sahip olmadığını ortaya koyar. Bu çalışmada yer alan mekânsal okuma ve AHP yöntemine ait veriler Tablo 9 ve Tablo 10'da birlikte değerlendirilmiştir.

Doğal çevre değerlerine ait alt bileşenler incelendiğinde; coğrafi özelliklerin tüm bölgelerde kimliği oluşturmada baskın rolü olduğu görülmüştür. Doğal bitki örtüsü ikinci, su ögesi ise üçüncü sırada yer almıştır. Doğal çevre bileşenlerinin bölgesel analiz sonuçlarına göre fauna ve jeolojik özelliklere ait çevresel kimlik değerlerinin yer almadığı görülmüştür. Doğal ve yapay çevre verileri bölgesel olarak değerlendirildiğinde %54,76 oranı ile Karadeniz Bölgesi'nde doğal çevre değerlerinin öne çıktığı, diğer tüm bölgelerde yapay çevre

Tablo 7. Yapay çevre kimlik bileşenlerinin ikili karşılaştırma matrisi ve kriter ağırlıkları

	Kentsel Doluluk	Kentsel Boşluk	Kentsel Ulaşım	Kent İmge Elemanları
Kentsel Doluluk	1	7	3	1/3
Kentsel Boşluk	1/7	1	1/7	1/7
Kentsel Ulaşım	1/3	3	1	1/7
Kent İmge Elemanları	3	7	7	1
Ahp Ağırlıkları	0,271	0,048	0,102	0,579

AHP: Analitik hiyerarşi süreci.

Tablo 8. Doğal çevre kimlik bileşenlerinin ikili karşılaştırma matrisi ve kriter ağırlıkları

	Coğrafi Özellik	Doğal Bitki Örtüsü	Fauna	Su Ögesi	Jeolojik Özellikler
Coğrafi Özellik	1	1	7	1/3	7
Doğal Bitki Örtüsü	1/7	1	7	1	3
Fauna	1/3	1/7	1	1/7	1/3
Su Ögesi	3	1	7	1	3
Jeolojik Özellikler	1/7	1/3	3	1/3	1
Ahp Ağırlıkları	0,262	0,276	0,037	0,343	0,082

Tablo 9. Doğal çevre bileşenleri veri setlerinin değerlendirilmesi

Mekânsal Okuma	AHP	Bulgular
1. Coğrafik Özellikler		
Akdeniz	%57	1. Su Ögesi 0,343 Kriter ağırlığı en yüksek değer alan su ögesi, coğrafik özelliğin bir parçasıdır. Sınır ögesi olarak kent silüetinde baskın bir özelliğe dönüşmesi ise bu ögeyi imaj ögesi olarak ayırtmaktadır. AHP yöntemi ile yüksek kriter ağırlığına sahip bu öge, coğrafik özelliklerden dolayı kıyı kesimleri haricinde iç kesimlerde az olarak yer aldığı için mekânsal okuma ile yapılan sıralamada üçüncü sırada yer almıştır. Bu kentlerde diğer coğrafik bölge özellikleri ön plana çıkmıştır. Bu görüş, iç kesimlerden kıyı kesimlere doğru coğrafik özelliklerdeki mekânsal okuma oranının azalması, imaj ögesi olarak suyun kullanımının artması ile yerini su ögesine bırakmış olması ile desteklenir.
Ege	%62	
İç Anadolu	%62	
Karadeniz	%53	
Doğu Anadolu	%68	
Marmara	%59	
Güneydoğu Anadolu	%81	
2. Doğal Bitki Örtüsü		
Akdeniz	%6	2. Doğal Bitki Örtüsü 0,276 Bu kimlik ögesi her iki yöntemde de ikinci sırada öneme sahip olarak yer almıştır. Dönem kentleri içerisinde yükselti ile yağış arasındaki ilişki nedeniyle, Karadeniz Bölgesi'nin coğrafik olarak daha fazla yağış alması, bölgeler içerisinde en yüksek değere sahip doğal bitki örtüsüne sahip olması ile açıklanabilir. En düşük oransal değere sahip olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin ise karasal iklim özelliğinden dolayı doğal bitki örtüsü bozuktur.
Ege	%8	
İç Anadolu	%11	
Karadeniz	%13	
Doğu Anadolu	%9	
Marmara	%10	
Güneydoğu Anadolu	%4	
3. Su Ögesi		
Akdeniz	%3	3. Coğrafik Özellikler 0,262 Türkiye bölgesel olarak değerlendirildiğinde, su ögesi varlığının çevresel kimliği oluşturmada üçüncü sırada yer aldığı görülmüştür. Karadeniz ve Marmara Bölgelerinde sınır ögesi olarak su (deniz) kullanımı kent silüetleri üzerinde öne çıkmıştır. Diğer bölgelerde ise sınır ögesi olarak nehrin kullanıldığı ve bir kıyı kenti imajı yaratıldığı görülmüştür. Sınır ögesi olarak denizin kullanıldığı kıyı kentlerinde, sanatçı tepelik bir alandan kenti fotoğraflamıştır. Sınır ögesi olarak suyun kullanımı ile %9 oranla ilk sırada olan Karadeniz, coğrafik özellik açısından %53 oranıyla bölgenin sonuncusu olmuştur. Su ögesi coğrafik özellikler içerisinde ayrı bir yere sahiptir.
Ege	%2	
İç Anadolu	%3	
Karadeniz	%9	
Doğu Anadolu	%2	
Marmara	%6	
Güneydoğu Anadolu	%0	

AHP: Analitik hiyerarşi süreci.

değerlerinin yüksek olduğu görülmüştür. Bu ifade ile iklimsel özelliklerin bölgesel değişimi ile çevresel kimliği oluşturmada önemi görülür. Bu değerler; Akdeniz Bölgesi %38,89, Ege Bölgesi %47,27, İç Anadolu Bölgesi %39,36, Marmara Bölgesi %44,83, Doğu Anadolu Bölgesi %43,59, Güneydoğu Anadolu Bölgesi %47,73 oranında bulunmuştur.

1958-1960 yılları arasında çekilen vilayet fotoğraflarında gökyüzü, dağ, ovalık alan, höyük, tepelik alan, ufuk gibi öğelerin varlığının fazla olduğu görülmüştür. Bölgesel olarak %38,89 ile %54,76 değerleri arasında değişen doğal çevre bileşen oranlarının yüksek olması, henüz o yıllarda yapıli çevrenin oluşturduğu yükseklik sınırının ve yoğunluğunun az olması ile açıklanabilmektedir. Tablo 9'da doğal çevreye ait veri setleri değerlendirilmiştir.

AHP yöntemi verilerine göre, doğal çevre değerlerinin kriter ağırlıkları sıralandığında, birinci sırada su ögesi, ikinci sırada doğal bitki örtüsü, üçüncü sırada coğrafik özellikler, dördüncü sırada jeolojik özellikler ve son olarak da faunanın yer aldığı görülmüştür. Mekânsal okuma ile elde edilen coğrafik özelliklerin yerini AHP yönteminde su öge-

si almıştır. Doğal bitki örtüsü her iki yöntemde de ikinci sıradadır. Bu farklılık şu şekilde açıklanmıştır;

AHP yöntemine göre su ögesi çevresel kimliğin oluşumunda birinci önemli bileşen olarak görülmesine rağmen, Türkiye bölgesel olarak değerlendirildiğinde, kent içinde doğal su ögesi varlığının çevresel kimliği oluşturmada üçüncü sırada yer aldığı ve vilayetlerde kent içi doğal suyun varlığının az olduğu ve sınır ögesi olarak algılanan kentlerde ise bu ögenin baskın bir imaj ögesine dönüşerek kentin çevresel kimliğinde ön plana çıktığı görülür. Yönteme göre coğrafik özelliklerin çevresel kimliğin oluşumunda üçüncü önemli bileşen olarak görülmesine rağmen, Türkiye bölgesel olarak değerlendirildiğinde, kent içinde coğrafik özelliklerin varlığının çevresel kimliği oluşturmada birinci sırada yer aldığı görülmüştür. Bu veri, vilayetlerde kır görünümünün, kent görünümünden daha fazla ön plana çıkarak, Cumhuriyet'in erken dönemlerinde kent gelişmelerinin yeni başladığını ifade eder.

Yapay çevre değerlerine ait alt bileşenler incelendiğinde; kent imge elemanı tüm bölgelerde kimliği oluşturmada

Tablo 10. Yapay çevre bileşenleri veri setlerinin değerlendirilmesi

Mekânsal Okuma			AHP	Bulgular	
1. Kentsel Doluluk	Bölgesel oranlar		1. İmge Elemanı	0,579	AHP kriter ağırlığı en yüksek değer alan kent imge elemanı, bölgesel olarak mekânsal okuma yönteminde ikinci sırada yer almıştır. Güneydoğu Anadolu bölgesinde ise kent imge elemanı en yüksek değeri ile kentsel doluluk oranlarıyla hemen hemen yakın değerlerde bulunmuştur. Bu veri şu şekilde açıklanabilir; hem kentsel doluluk oranı hem de imgesel değerleri yüksek olan bu bölgede cami ve minare birlikteliği, imgesel değer taşıyarak diğer bölgelerden ayrılmaktadır. Aynı zamanda doluluğu da tanımlayan cami yapısı doluluk ve imgesel özelliği birlikte sağlaması açısından özel bir yere sahiptir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi, camilerin yoğun kullanımı nedeniyle, mekânsal okumada en yüksek birinci bölge olarak görülmüştür. Karadeniz Bölgesi doluluk oranı en yüksek ikinci bölgedir ve geleneksel konutlar yoğun olarak doluluğu oluşturmaktadır.
	Akdeniz	%33			
	Ege	%31			
	İç Anadolu	%33			
	Karadeniz	%34			
	Doğu Anadolu	%32			
	Marmara	%33			
Güneydoğu Anadolu	%35				
2. İmge Elemanı	Akdeniz	%24	2. Kentsel Doluluk	0,271	Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde imgesel öge sadece cami minaresidir. Ancak Akdeniz Bölgesi'nde imgesel öge olarak saat kulesi, hamam, kale ve minare gibi yapısal öğelerde çeşitlilik görülmektedir. Çevresel kimlik yapısal öğeleri ile kültürel kimlik hakkında bölgesel bilgi vermektedir. İç Anadolu, Karadeniz, Ege ve Marmara Bölgelerinde de imgesel öge olarak cami minaresi kent görünümünde yer almıştır. Bu anlamda Akdeniz Bölgesi yapısal çeşitlilik bakımından diğer bölgelerden ayrılmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi'nde minare kullanımı ile kale yapısının imgesel özellik gösterdiği görülür. Bu bölgede geleneksel konut varlığı doluluğun oluşmasında önemli bir yere sahiptir.
	Ege	%17			
	İç Anadolu	%18			
	Karadeniz	%18			
	Doğu Anadolu	%16			
	Marmara	%17			
	Güneydoğu Anadolu	%30			
3. Kentsel Ulaşım	Akdeniz	%9	3. Kentsel Ulaşım	0,102	AHP değerleri ile mekânsal okuma sıralaması birbiriyle örtüşmektedir. Ulaşımında cadde/sokak, köprü ve kaldırım kullanımı ile İç Anadolu Bölgesi ilk sırada yer almaktadır. Yeni kurulan Cumhuriyet'e başkentlik eden vilayetin bu bölgede yer alması ulaşım araçlarının gelişmesinde önemli bir etken olarak görülmüştür. Marmara, bölgesel sıralamada ikinci sırada yer alır. İç Anadolu Bölgesi'nde kullanılan ulaşım öğelerine ek olarak bu bölgede kavşak bağlantısı ve liman ağının kullanımı yer almıştır. Mekân okuma oranı en düşük bölge Güneydoğu Anadolu ve Akdeniz Bölgeleridir. Bu bölgelerde cadde/sokak kullanımı dışında ulaşım ögesi olarak köprü Antakya vilayetinde kullanılmıştır. DSİ tarafından 1972 yılında yıktırılan Tarihi Roma Köprüsü pul üzerinde yer alarak kent tarihi açısından önemli bir bilginin günümüze ulaşmasına öncülük etmiştir.
	Ege	%14			
	İç Anadolu	%21			
	Karadeniz	%11			
	Doğu Anadolu	%16			
	Marmara	%19			
Güneydoğu Anadolu	%9				
4. Kentsel Boşluk	Akdeniz	%3	4. Kentsel Boşluk	0,048	AHP değerleri ile mekânsal okuma sıralaması birbiriyle örtüşmektedir. Kentsel doluluk ve imge elemanları olarak en yüksek değere sahip olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve ikinci sırada yer alan Karadeniz Bölgesi kentsel boşluk oranları %0'dır. Karadeniz Bölgesi doğal bitki örtüsü, kentsel boşlukları oluşturan öğelerin mekânsal okumasına olanak tanımamıştır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde ise meydan, park gibi kamusal mekânlar kentsel boşluk olarak yer almamıştır. Cami ve geleneksel konut kullanımı fazla olan bu bölgede cami ve konutun avlusu sosyal toplanma mekânları olarak görülmüştür. Ege Bölgesi meydan, park ve peyzaj düzenlemenin kamusal alanda kullanımı ile en yüksek mekânsal okuma oranına sahiptir.
	Ege	%14			
	İç Anadolu	%7			
	Karadeniz	%0			
	Doğu Anadolu	%7			
	Marmara	%6			
	Güneydoğu Anadolu	%0			

AHP: Analitik hiyerarşi süreci.

baskın olarak rol almıştır. Kentsel doluluklar ikinci, kentsel ulaşım ağı ise tüm bölgelerde üçüncü derecede önem seviyesine sahip olmuştur. Tüm bölgelerde kentsel boşlukların en az algılanan yapay çevre değeri olduğu görülür. Tablo 10'da yapay çevre bileşenleri veri setleri değerlendirilmiştir.

Yapay çevre verilerinin en yüksek olduğu bölge ise %61,11 ile Akdeniz Bölgesi olarak görülmüştür. Diğer bölgelerde yapay çevre değerleri Ege Bölgesi %52,73, İç Anadolu Bölge-

si %60,64, Marmara Bölgesi %55,17, Doğu Anadolu Bölgesi %56,41, Güneydoğu Anadolu Bölgesi %52,27, Karadeniz Bölgesi %45,24 oranlarında bulunmuştur. Ayrıca kentsel panorama/silüet ve kent bölgesinin yüksek bir tepeden ya da kaleden çekilerek oluşan bölge genel görünümü, çalışmada kentsel doluluk ve boşlukların birlikte kullanıldığı özel bir alan olarak değerlendirmeye alınmıştır. Bu değerlendirme sonucunda oranlar Karadeniz Bölgesi'nde %37, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde %26, Doğu Anadolu Bölgesi'nde %30,

Akdeniz Bölgesi'nde %30, Marmara Bölgesi'nde %25, İç Anadolu Bölgesi'nde %21 ve Ege Bölgesi'nde %24 olarak hesaplanmıştır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Türkiye kentleri, çok çeşitli faktörlere bağlı olarak zaman içerisinde değişimler geçirmiştir. Bu değişimler ile kent zamanla bazı parçalarını kaybetmiştir. Bu nedenle kentin belleğinde yer alan bu parçaları çeşitli kent hafıza materyalleri üzerinden okumamız ve tanımlamamız gerekmiştir. Bir dönemin kentsel çevresinde var olan bilgileri tanımlamak için, belirlenen zaman 1960 Türkiye'si, mekân ise 67 vilayete ait kentsel mekânlardan oluşmuştur. 1960 Türkiye'sinin içinde bulunduğu döneme ait 67 vilayetin çevresel kimlik bileşenleri, kentin hafıza nesnesi ve kent belleği aracı olarak pul illüstrasyonu üzerinde bıraktığı iz üzerinden ele alınmıştır. Lynch'in tanımladığı kent kimlik öğelerini yansıtan bu izler, duyuşsal algılama teorilerinden Gestalt teorisi aracılığıyla gruplanabilmiştir. Mekânı algılamanın en etkin türü olan görsel algılama, çalışma içerisinde sadece görme eylemi olarak yorumlanmamıştır. Çünkü pulları fotoğraflayan sanatçı, görme duyusuyla toplamış olduğu mekâna ya da çevreye ait verileri, kendi değerlendirme süzgecinden geçirerek yorumlamıştır. Bu noktada önem verilen alan, görme duyusu ile toplanan bilginin beyinde algılanan ifadesi olarak görülmüştür. Kentsel alanda görsel algılama ile başlayan, pul fotoğrafı ile ifade bulan süreçte fotoğraf sanatçısının mekâna dair bilgiyi işleme yeteneği büyük önem taşımıştır.

Mekânın algılanması fikrinden yola çıkarak, kentlerin çevresel kimlik algılarını oluşturan öğelerin belirlenmesinde, bellek aracı olarak pullar, kent kimliğinin oluşumu ile imaj öğeleri arasındaki ilişkinin, mekânsal okuma yöntemi ile değerlendirilmesine olanak sağlamıştır. Elde edilen bulgular, bir dönemi temsil eden kentin, mekân üzerinde bıraktığı izler ve bu izlerin çevresel kimlik ile olan ilişkisini çözümlerken, ulusal kent kimliğinin oluşumu ve bunun mekânsal karşılıklarını anlamamız için önemli veriler sunmuştur.

Elde edilen bu sonuçlarla, kentsel mekânda yer alan mekânsal ve doğal öğelerin kentsel bellekte belirgin karşılıkları olduğu ve bazı öğelerin kent kimliğini oluşturmada imgesel değere sahip olduğu görülmüştür. Dolayısıyla, kentin belleğinde yer alan kentsel öğelerin ister doğal çevreyi tanımlasın ister yapıyı çevreyi tanımlasın, kentsel mekânı üreten ve şekillendiren kimlik bileşenlerine dönüştüğünü somut olarak ortaya koymuştur. Bunlar;

- Kimlik kavramının, bir ulusun kültürel mirası olan pullar aracılığıyla değerlendirilebilir olduğu gösterilmiştir.
- AHP yöntemi, karar vericinin 67 vilayete ait çevresel kimlik bileşen ağırlıklarının ortaya koyulması problemi için, kriterler arasında ilişkiyi kurgulayarak, hiyerarşik

yapıyı modellemesi açısından fırsat sunmuştur. Böylece yöntem, veri, tecrübe, anlayış ve sezgilerin sistematik bir şekilde değerlendirilmesine olanak tanınması ve çevresel kimlik kavramının ölçülmesinde objektif bir bakış açısı sunması ile literatüre katkı sağlamıştır.

- Çevresel kimlik bileşenleri yapay ve doğal çevre değerleri ilişki matrisi içerisinde, yakınlık ve benzerlik içeren öğelerin kentsel dolulukları tanımladıkları, süreklilik gösteren öğelerin kentsel imgelerin oluşumunda etkin oldukları, kapalılık gösteren öğelerin ise kentsel bölgenin sınırlarını tanımladıkları görülmüştür.
- Çevresel kimliğin oluşmasında etken bileşenlerinin kriter ağırlıklarının sıralaması ile bölgesel olarak ele alınan mekânsal okuma (Gestalt teorisi ve Lynch kent imge bileşen analizi doğrultusunda elde edilen bulgular) analiz bulguları ile AHP yöntemi bulgularının birbirlerini destekler nitelikte olduğu görülmüştür.
- Çevresel kimliğin oluşumunda rol alan yapay bileşenlerden kent imgesi, en önemli bileşen olarak görülmüştür. Bir dönemin izlerini yansıtan 1960 dönemi kentlerinde cami ve minarelerinin yoğun olarak kullanılmış olması, kent doluluk oranlarını artırırken, kent içerisinde yüksek katlı yapıların bulunmaması ile algılanabilirlik değeri artarak imgesel özellik kazanmıştır.
- Günümüzde yüksek katlı yapılar arasında kaybolan iki katlı geleneksel konutların, 1960 döneminde algılanabilir olduğu görülmüştür. Bu algı, konutların yakınlık, benzerlik ve süreklilik ilişkisi kurarak, bulunduğu çevrede fark edilir olması ile gerçekleşmiştir. Geleneksel konutlar imgesel bir ögeye dönüşmüştür.
- Çevresel kimliğin oluşumunda rol alan en önemli bileşen, coğrafi özellikler olarak belirlenmiştir. Henüz yapılaşmanın yoğun olarak görülmediği bir dönemde kent sınırları okunabilmektedir. Denizin yer aldığı kentlerde, sınır ögesi olarak su kullanımının imgesel bir özellik olarak ön plana çıktığı görülmüştür.
- Çevresel kimliği oluşturan her bir bileşenin, çevresiyle kurmuş olduğu ilişki ve insanla kurmuş olduğu etkileşim sonucu dönüşen çevrenin anlamında da bölgesel olarak değişimler olduğu görülmüştür. Aynı bileşenin farklı bir kentte, insan üzerinde bıraktığı algıdaki farklılık nedeniyle, çevresel kimlik oluşumunu farklı oranlarda değiştirdiği görülmüştür. Her bir bileşenin algısal değeri, yerele özgü bağlamı içerisinde eşit algısal değerlere sahip olmadığı görülmüştür.
- İnsan zihninin algısal olarak çalışma dinamiklerinden başlayıp, çevresel kimliğin inşasında mekân temsillerini ele alan bu çalışmada Büyük Memleket Şehirleri serisinde 67 vilayete ait kent pulunun kullanılmış olması bu çalışmayı önemli kılmıştır. Belleğin taşıyıcı aracı olarak pulların kültürel miras ögesine dönüşmüş olması, bellek ile kent tarihi, mimarlık tarihi, siyaset, kültür politikala-

rı gibi ilişkilerin pul envanteri üzerinden sorgulanmasına olanak sağlamıştır.

- Kent pullarını fotoğraflayan kişi/kişilerin çevresel kimlik algısını değerlendirmeye yönelik yapılan bu çalışma ile bilişsel sürecin önemine vurgu yapılmıştır.
- Bu çalışmada çevresel kimliği oluşturan parametrelerin ağırlıklarının hesaplanması ile yapılan mekânsal okumalar bölgesel olarak yorumlanmıştır. Bu parametrelerin kentler üzerine etkisi başka bir araştırmanın konusu olarak çalışmayı devam ettirir bir özelliğe sahiptir.

Maddelerle açıklanan sonuçlarda, 60 yıl öncesi Türkiye'sine ait vilayetlerin kentsel mekânlarında, doğal çevre bileşenlerine ait anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Bu farklılıklar, Karadeniz Bölgesi doğal çevre bileşenlerinin öne çıkması gibi içinde bulunduğu bölgeye özel anlamlar yüklemiştir. Burada dikkati çeken ve çalışmanın sonunda akla gelen yeni soru, söz konusu çevresel kimlik bileşeni ister bir yapı ister bir cadde isterse bir su ögesi ya da bir ağaç olsun, kentlerin belleğinde üzerinden geçen 60 yıla rağmen ortak anlam ve karşılıklarla hatırlanıyor olup olmadığıdır. Bu konu çalışmanın devamı niteliğinde dönemlerin karşılaştırılması açısından yeni çalışmalara kapı aralamaktadır.

Literatür taraması ile görülmüştür ki; kentsel kimlik üzerine yapılmış çalışmaların çoğu yapay çevreye odaklanmıştır. Hem yapay hem de doğal çevreye odaklanan çalışmalarda ise kentsel kimliğin sürdürülebilirliğinde doğal çevrenin ihmal edildiği ve bu iki kimlik ögesinin birlikte değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Sadece doğal çevreye odaklanan çalışma sayısı ise sınırlıdır. Bu durum şu şekilde açıklanabilir; doğal çevrenin kimlik üzerindeki etkisi bir problem alanı olarak görülmemektedir. Daha çok yapay çevreye odaklanan çalışmalar ise bu durumu destekler niteliktedir. Her iki ögeyi bütüncül değerlendiren çalışmalar ise doğal çevrenin önemini kabul etmekle birlikte detaylı çalışmalara ihtiyaç duyulduğunu belirtmişlerdir. Yapılan çalışmaların çoğunda kimliğin oluşumunda etkin olan doğal çevre bileşenleri, kent silüetleri ya da kentin bir parçasına ait sokak silüetleri ölçeğinde değerlendirilmiştir. Literatürle elde edilmiş olan bu sonuç bizlere, kent ölçeği içerisinde doğal çevrenin yapay çevre ile ayrılmaz bir bütünü temsil ettiklerini göstermiştir. Bu doğrultusunda kent plancıların ve tasarımcıların kenti anlama yaklaşımlarında, dönemsel analizlere ek olarak bütüncül bir bakış açısı oluşturmaları gerektiği ifade edilebilir. Aksi takdirde kente ait çevresel kimlik öğelerinin sürdürülebilirliği gerçekleştirilemez.

Envanter ve kent bellek aracı olarak pullar ulusal bir kimliği ifade etmeleri nedeniyle, ulusal ve küresel ölçekte korunmaları ve gelecek nesillere aktarılacak üzere kayıt altına alınması gerekmektedir. Bu çalışmada elde edilen bulgular göstermiştir ki pullar ulusal kimlik öğelerini yansıtır olmasından dolayı ulusal kimliğimizin korunması ve kültürel mirasımızın sürdürülebilirliği çerçevesinde koruma kurul-

ları tarafından değerlendirilmesi gerekmektedir.

ETİK: Bu makalenin yayınlanmasıyla ilgili herhangi bir etik sorun bulunmamaktadır.

HAKEM DEĞERLENDİRMESİ: Dış bağımsız.

ÇIKAR ÇATIŞMASI: Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanması ile ilgili olarak herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

FİNANSAL DESTEK: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

ETHICS: There are no ethical issues with the publication of this manuscript.

PEER-REVIEW: Externally peer-reviewed.

CONFLICT OF INTEREST: The authors declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

FINANCIAL DISCLOSURE: The authors declared that this study has received no financial support.

KAYNAKLAR

- Aliğaoglu, A. (2007). Davranışsal Coğrafyaya Bir Örnek: Öğrenci Merkezli Balıkesir Şehir İmajı, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17(1), 17-44.
- Aktaş, A. (2016). Göç ve Modernleşme Bağlamında Siirt'te Değişen Kent Kimliği. Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 3(2), 79-100.
- Altan, İ. (1992). Mimarlıkta Mekân Kavramı, Mimarlık ve Şehircilikte Mekân, Yıldız Üniversitesi Yerleşme ve Mimarlık Bilimleri, Uygulamalı Araştırma Merkezi, İstanbul.
- Atıcı, E., & Inceoğlu, M. (2020). The Legibility of Saint Anthony Church from an Architectural Perspective. Journal of the Faculty of Engineering and Architecture of Gazi University, 35(3), 1507.
- Ayyıldız, S., & Ertürk, F. (2017). Kentsel Kimlik Bileşenleri ile Yerel Kimliğin İzlerini Sürmek: Kapanca Sokak Örneği. Mimarlık ve Yaşam Dergisi, 2(1), 65-88.
- Basar, I. (2005). Library and Archives Canada Preservation Centre. The Serials Librarian, 49(1-2), 183-203.
- Bayramoğlu, E., & Özdemir, B. (2012). Trabzon Kent Merkezi, Uzun Sokak Kentsel Donatı Elemanlarının Kent Kimliği Açısından Değerlendirilmesi. Kastamonu Üniversitesi, Orman Fakültesi Dergisi, 12(2), 182-191.
- Bilsel, G. (2002). Kent Kültürü-Kültürel Süreklilik-Kimlik Sorunsalı ve Yaşanılabilir Kentsel Mekân Kavramı Üzerine, Kentleşme ve Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri, Adana Kent Konseyi Yerel Gündem 21 Yayınları. No. 5.

- Boussaa, D. (2018) Urban Regeneration and the Search for Identity in Historic Cities. 10, 48; doi:10.3390/su10010048.
- Bunting, T. E., & Guelke, L. (1979). Behavioral and Perception Geography: A Critical Appraisal, *Annals of Association of American Geographers*, 69(3), 448-462.
- Cheshmehzangi, A. (2015) Urban Identity as a Global Phenomenon: Hybridity and Contextualization of Urban Identities in the Social Environment. *Journal of Human Behavior in the Social Environment* 25(5), 391-406, ISSN: 1091-1359 (Print) 1540-3556 Doi: 10.1080/10911359.2014.966222
- Deniz, K. (2004). Konya'da Farklı Üç Kentsel Mekânda Kent Kimliği Üzerine Bir Araştırma. Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya.
- Doğan, A. H., & Bilen, Ö. A. (2019). Kent Kimliği Kavramına Farklı Bir Bakış: Kentlerde Ses Faktörünün İşitsel Peyzaj Yaklaşımı ile İncelenmesi. 13. Ulusal Akustik Kongresi ve Sergisi 17-18 Ekim 2019 Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
- Donboli, S., Safari, A. A., & Abad, K. K. H. (2017). Components of the City's Physical Identity: A Review of in Iranian Cities. *Current World environment*. ISSN: 0973-4929, 12 (2), 237-249.
- Durgun, B. (1980). Memleketim Serisi Kişisel Pul Arşivi.
- Erdoğan, G., & Akay, Ç. S. (2018) Denizli'de Kent Kimliği Bileşenleri. *Kent Akademisi Dergisi*, 11(3), 459-453.
- Erkök, F. (2002). Kentsel Bileşenleri ve Kıyı Kenti Kimliği Bağlamında İstanbul'un Öznel ve Nesnel Değerlendirmesi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul.
- Ersöz, F., & Kabak, M. (2010). Savunma Sanayi Uygulamalarında Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerinin Literatür Araştırması. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 1, 97-125.
- Feldman, R. M. (1990). Settlement-Identity: Psychological Bonds with Home Places in a Mobile Society. *Environment and Behavior*, 22(2), 183-229.
- Gould, P., & White, R. (1974). *Mental Maps*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Güler, T., Şahnagil, S., & Güler, H. (2016) Kent Kimliğinin Oluşturulmasında Kültürel Unsurların Önemi: Balıkesir Üzerine Bir İnceleme. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 11(3), 85-104.
- Güneş, M., & Şahin, S. (2018). Model Approach for Developing Urban Green Network Plan Focused On Historical Urban Identity: A Case Study Of Republican Period In Ankara Province. *Journal of Environmental Protection and Ecology*, 19(4), 1881-1891.
- İbicioğlu, H., & Ünal, Ö. F. (2014). Analitik Hiyerarşi Prosesi ile Yetkinlik Bazlı İnsan Kaynakları Yöneticisi Seçimi Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 28 (4), 57.
- İlgar, E. (2008). Kent Kimliği ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir Örneği. Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Jacobson, D. (2006). Behavioral Geography in B. Warf (Ed.). *Encyclopedia of Human Geography*, 17-18.
- Joedicke, J. (1985), *Raum und Form in der Architektur: A über den behutsamen Umgang mit der Vergangenheit [Space and Form in Architecture]*. Stuttgart, Germany: Kraemer.
- Karapostoli A., & Nefta-Eleftheria, V. (2009) Urban soundscapes in the historic center of Thessaloniki: sonic architecture and sonic identity. *Sound Studies*
- Kaypak, Ş. (2010). Antakya'nın Kent Kimliği Açısından İrdelenmesi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(14), 373-392.
- Kısakürek, Ş., & Beyazıt, E. (2018). Kahramanmaraş Kenti Örneğinde Kent Kimliği ve Kentsel Donatı Elemanları. *Turkish Journal of Forest Science*, 2(1), 49-59.
- Kiser, B. H., & Lubman, D. (2008). The Soundscape of Church Bells-Sound Community or Culture Clash. *Acoustics'08 Paris Euronoise*, 9433-9437.
- Kumar, K., Jeyaraj V., & Gaur R. (2009). India: Libraries, Archives and Museums. In *Encyclopedia of Library and Information Sciences*. 3rd Edition. New York: Taylor and Francis, 2291-2329.
- Kutlu, R., Manav, B., & Ertürk, Z. (2011). İstanbul Kıyı Mimarisinin Görsel Matris Üzerinden Kimlik İncelemesi. *The Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 1(2), 6-14.
- Libera, M. (2020). The Added Value of the Postage Stamp in Promoting National Cultural Heritage and Identity. *Examining a New Paradigm of Heritage with Philosophy, Economy, and Education*. Doi:10.4018/978-1-7998-3636-0.ch016.
- Liggett, H., & Perry, C. D. (1995). *Spatial Practices Critical Explorations in Social/Spatial Theory*. Sage Publication.
- Lynch, K. (1960). *The Image of the City*, 70-86, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- Lynch, K. (1981). *A Theory of Good City Form*, MIT Press, Cambridge, MA.
- Manahasa, E., & Manahasa, O. (2020) Defining urban identity in a post-socialist turbulent context: The role of housing typologies and urban layers in Tirana. *Habitat International* 102, 1-35.
- Montello, D. R. (2013). Behavioral Geography. In B. Warf (Ed.), p.20.Oxford.
- Nientied, P. (2018). Hybrid Urban Identity-The Case of Rotterdam. *Current Urban Studies*, 6, 152-173. <https://doi.org/10.4236/cus.2018.61008>.
- Ocakçı, M. (1994). Kimlik Elemanlarının Şehirsel Tasarıma Yönlendirici Etkisi, *Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu Kentsel Tasarıma Ekolojik Yaklaşım*, M.S.Ü., İstanbul, 239-245.

- Oktay, D. (2017). Re-evaluating Urban Identity Under Changing Circumstances: The Case of Samsun, Turkey. *Urban Design and Planning*, 170(5), 189-204. <http://dx.doi.org/10.1680/jurdp.17.00001>
- Oktay, D., & Alkan Bala, H. (2015). A Holistic Research Approach to Measuring Urban Identity: Findings from Girne (Kyrenia) Area Study. *International Journal of Architectural Research Archnet-IJAR*, 9 (2), 201-215.
- Önem, B. A., & Kılınçaslan, İ. (2005). Haliç Bölgesinde Çevre Algılama ve Kentsel Kimlik, *İTÜ Dergisi/A, Mimarlık, Planlama ve Tasarım*, 4(1), 115-125.
- Proshansky, H. M., Fabian, A. K., & Kaminof, R. (1983). Place Identity: Physical World Socialization of the Self, *Journal of Environmental Psychology*, 3, 1983, 57-83.
- PTT A.Ş. Değerli Kağıtlar Daire Başkanlığı, Ulus, Ankara. 2021.
- Rapoport, A. (1977). *Human Aspects of Urban Form*, Pergamon Press, Oxford, New York.
- Rezafar, A. (2022). Urban Environmental Aesthetic and Identity: The Case of Masouleh, Iran. *Art-Sanat*, 17(2022): 397-418 DOI: 10.26650/artsanat.2022.17.842486
- Ringas, D., Christopoulou, E., & Stefanidakis, M. (2011). Urban Memory in Space and Time, Styliaras, G., Koukopoulos D., Lazarinis, F. (Eds.) *Handbook of Research on Technologies and Cultural Heritage*. Information Science Reference, New York.
- Saaty, T. L. (1977). A Scaling Method for Priorities in Hierarchical Structures, *Journal of Mathematical Psychology*, C. 15, S. 3. 234-281.
- Saaty, T. L. (1980). *The Analytic Hierarchy Process*. USA. McGraw-Hill International Book Company.
- Saaty, R.W. (1987). The Analytic Hierarchy Process: What it is and How It is Used, *Mathematical Modelling*, 9(3-5),161-176.
- Saaty, T. L., & Özdemir, M. (2003). Negative Priorities in the Analytic Hierarchy Process, *Mathematical and Computer Modeling*, 37(910), 1063-1075.
- Sarbin, T. R. (1983). Place Identity as A Component of Self: An Addendum. *Journal of Environmental Psychology*, 3/4, Dec 1983, 337-342.
- Schjerning, C. (2020). An Ancient and Industrious Place: Visual Geographies and Urban Identity in a Danish Provincial Town, *Urban History*, 47, 63-85, doi:10.1017/S0963926819000208
- Stephen, A. (2009). *British Library*. In *Encyclopedia of Library and Information Sciences 3rd Edition*. New York: Taylor and Francis, 677-686.
- Südaş, İ., & Öz, İ. (2018). Davranışsal Coğrafyada Bilişsel Haritalar: Ege Üniversitesi Kampüsü Örneği. *Türk Coğrafya Dergisi*, 71(2018), 81-92.
- Tavakoli, N. (2010). The Role of Physical Identity of City in Urban Sustainability. The Case Study: Yazd, Iran. 14th International Planning History Society Conference.
- Tolman, E. C. (1948). Cognitive Maps in Rats and Men. *Psychological Review*, 55(4), 189-208.
- Topçu, K. (2011). Kent Kimliği Üzerine Bir Araştırma: Konya Örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 1048-1072.
- Turgut H., Özalp, A. Y., & Erdoğan, A. (2012). Artvin İlinde Doğal Çevrenin Kent Kimliğine Etkileri. *Turkish Journal of Forestry*, 13(2), 172-180.
- Tümertekin, E., & Özgüç, N. (2011). Beşerî Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekân. (12. Baskı). İstanbul: Çantay Kitabevi. 48-51.
- URL-1 http://coğrafyaharita.com/turkiye_mulki_idare_haritalari.html Erişim: 05.09.2021.
- URL-2 <http://www.pulhane.com/> Erişim: 17.02.2021.
- URL-3 <http://kahramanmarassehircerik/iskender-bey-acemli-camii> Erişim: 09.10.2021
- URL-4 Morel, R. S. (2018). Curator, Philatelic Collections. UPU Collection: Afghanistan, Iraq, Syria and Yemen. <https://blogs.bl.uk/asian-and-african/2018/02/endangered-heritage-cultural-sites-at-risk-fromconflict-on-postage-stamps.html> Erişim: 17.09.2021.
- Ünlü Selvi, T. (2017). Kent Kimliğinin Oluşumunda Kent-sel Bellek ve Kentsel Mekân İlişkisi: Mersin Örneği. *Planlama*, 27(1), 75-93, doi: 10.14744/planlama.2017.06078
- Ünügür, M. (1996). İstanbul'un Değişen Kentsel Kimliği Üzerine, *Arkitekt Dergisi*, 444,42-49.
- Vargas, L. G. (1990). An Overview of The Analytic Hierarchy Process and Its Applications. *European Journal of Operational Research*, 48, 2-8.
- Yaldız, E., Aydın, D., & Sıramkaya, B. S. (2017). Station Streets in Formation of Anatolian City Identity; Konya. *Livable Environments and Architecture International Congress Rejecting Reversing Architecture*, 26-28 September 2017/Trabzon-Turkey.
- Yaldız E., Aydın, D., & Sıramkaya, B. S. (2014). Loss of City Identities in The Process of Change: The City of Konya-Turkey. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 140, 221-233.
- Yücel, C. (2017). Koruma Amaçlı Planlarda Yapılaşma Kararları-Giresun Örneği. *MEGARON*, 12(1), 106-119, DOI: 10.5505/megaron.2016.22448.
- Zahedi, F. (1986). The Analytic Hierarchy Process-A Survey of the Method and Its Applications. *Interfaces, Scientific Research An Academic Publisher*, 16, 96-108, <http://dx.doi.org/10.1287/inte.16.4.96.1986>.
- Ziyae, M. (2018). Assessment of Urban Identity Through a Matrix of Cultural Landscapes. *Cities Journal*, 74 (4), 21-31. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2017.10.021>
- Zorlu, T., Aydın, E., & Engin, E. (2010). Kent Kimliği: Tanjant ve Karadeniz Sahil Yollarının Trabzon Kent Kimliğine Etkileri. *Mimarlık Dergisi*, 352.
- Webster's Ninth New Collegiate Dictionary, 1983.